

Univerzita Hradec Králové
Pedagogická fakulta
Ústav primární a preprimární edukace

Za poznáním Železných hor a Žďárských vrchů

Diplomová práce

Autor: Šárka Pajková
Studijní program: M7503 – Učitelství pro základní školy
Studijní obor: Učitelství pro 1. stupeň ZŠ
Vedoucí práce: Mgr. Martin Skutil, Ph.D.

Univerzita Hradec Králové

Pedagogická fakulta

Zadání diplomové práce

Autor: Šárka Pajková
Studijní program: M7503 – Učitelství pro základní školy
Studijní obor: Učitelství pro 1. stupeň ZŠ
Název závěrečné práce: **Za poznáním Železných hor a
Žďárských vrchů**
Název závěrečné práce v AJ: Exploring Železné mountains and Žďárské hills

Cíl, metody, literatura, předpoklady:

Cílem diplomové práce je vytvoření metodické příručky pro učitele 1. stupně ZŠ. Tato práce v teoretické části podává základní informace o oblasti Železných hor a Žďárských vrchů. Zabývá se jejich přírodními zajímavostmi a také kulturními a historickými památkami tak, aby tyto informace mohli využít učitelé zejména v předmětech prvouka, přírodověda a vlastivěda. Praktická část obsahuje pracovní listy pro žáky a další didaktický materiál. Nově vytvořené materiály, budou v rámci zpracování diplomové práce evaluovány.

Garantující pracoviště: Pedagogická fakulta, Ústav primární a preprimární
edukace

Vedoucí práce: Mgr. Martin Skutil, Ph.D.

Konzultant:

Oponent: PhDr. Vladimír Václavík, Ph.D.

Datum zadání závěrečné práce: 14. 1. 2014

Datum odevzdání závěrečné práce:

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci vypracovala pod vedením vedoucího diplomové práce samostatně a uvedla jsem všechny použité prameny a literaturu.

V Poličce dne 25. 3. 2015

.....

Šárka Pajková

Poděkování

Děkuji Mgr. Martinu Skutilovi, Ph.D. za cenné rady a odborné vedení mé diplomové práce.

Anotace

PAJKROVÁ, Šárka (2015). *Za poznáním Železných hor a Žďárských vrchů*. Hradec Králové: Pedagogická fakulta Univerzity Hradec Králové, 77 s. Diplomová práce.

Cílem mé diplomové práce je vytvoření metodické příručky pro učitele 1. stupně ZŠ, která bude využitelná v předmětech prvouka, přírodověda a vlastivěda.

Teoretická část práce podává základní informace o oblasti Železných hor a Žďárských vrchů. Zabývá se geografii, historií, přírodou a dopodrobna přibližuje hrady, zámky, rozhledny, zajímavosti, skalní útvary, prameny řek a vodní plochy daných oblastí.

Praktická část obsahuje metodický materiál pro učitele, který je využitelný při výuce prvouky, přírodovědy a vlastivědy. Zároveň obsahuje návrhy pracovních listů do výuky, k procvičení a upevnění získaných poznatků o oblasti Železných hor a Žďárských vrchů.

Klíčová slova: Železné hory, Žďárské vrchy, historie, příroda, geografie

Annotation

PAJKROVÁ, Šárka (2015). *Exploring Železné mountains and Žďárské hills*. Hradec Králové: Pedagogical Faculty, University of Hradec Králové, 77 pp. Diploma Dissertation Degree Thesis.

The aim of my diploma thesis is to create methodical guidebook for teachers at the 1st grade of primary school. This guidebook will be useful in subjects like elementary science, natural science and basic history and geography of the Czech Republic (Czech equivalents of the subjects' names are prvouka, přírodověda and vlastivěda).

Theoretical part of the thesis provides information about the area of Železné Mountains and Žďárské Hills. It deals with geography, history, nature and it also shows in detail the castles, chateaus, lookout towers, interesting places, rocky formations, river springs and water areas in the given region.

Practical part of the thesis contains methodical materials for teachers, which is useful for teaching subjects like elementary science, natural science and basic history and geography of the Czech Republic. Drafts of worksheets for teaching, exercise and strengthening of the acquired knowledge about the region of Železné Mountains and Žďárské Hills are included as well.

Keywords: Železné Mountains, Žďárské Hills, history, nature, geography

Obsah

1 Úvod	9
2 Žďárské vrchy	10
2.1 Geografie	10
2.1.1 Rozhledny	10
2.1.2 Zajímavosti	11
2.2 Historie	13
2.2.1 Hrady	13
2.2.2 Zříceniny hradů	14
2.2.3 Zámky	16
2.3 Příroda	18
2.3.1 Skalní útvary	19
2.3.2 Prameny řek	22
2.3.3 Vodní plochy	23
3 Železné hory	25
3.1 Geografie	25
3.1.1 Rozhledny	25
3.1.2 Zajímavosti	27
3.2 Historie	29
3.2.1 Hrady	29
3.2.2 Zříceniny hradů	29
3.2.3 Zámky	32
3.3 Příroda	36
3.3.1 Skalní útvary	36
3.3.2 Vodní plochy	38

4 Metodika práce	39
5 Metodická příručka	41
5.1 Žďárské vrchy a Železné hory	41
5.2 Rozhledny Žďárských vrchů a Železných hor	45
5.3 Zajímavosti Žďárských vrchů a Železných hor	47
5.4 Historie Žďárských vrchů a Železných hor	51
5.5 Hrady a zříceniny hradů Žďárských vrchů a Železných hor	54
5.6 Zámky Žďárských vrchů a Železných hor	57
5.7 Příroda Žďárských vrchů a Železných hor	59
5.8 Skalní útvary Žďárských vrchů a Železných hor	63
5.9 Vodní plochy Žďárských vrchů a Železných hor	64
5.10 Prameny řek Žďárských vrchů	66
6 Reflexe	69
7 Závěr	72
8 Seznam použitých zdrojů	73
9 Seznam použitých obrázků	77

1 Úvod

Nad tématem své diplomové práce jsem přemýšlela poměrně dlouho. Chtěla jsem zvolit téma, které by mi bylo blízké, zajímalo by mne a zároveň by bylo využitelné při výuce na 1. stupni základních škol. Rozhodla jsem se tedy, napsat závěrečnou práci o Železných horách a Žďárských vrších, které se nacházejí nedaleko mého bydliště a jsou bezpochyby místem vyhledávaným širokou veřejností, rodinami s dětmi, ale také školami pro jejich výlety. Je to jedna z mála oblastí, kde nacházíme nedotčenou a krásnou přírodu s velmi rozmanitými přírodními úkazy.

Hlavním cílem mé práce je vytvořit metodický materiál pro učitele 1. stupně základních škol, který by byl využitelný v předmětech prvouka, přírodověda a vlastivěda. Teoretická část je rozdělena na dvě hlavní kapitoly, Žďárské vrchy a Železné hory. Obě kapitoly obsahují geografii, historii a přírodu daných oblastí. V geografii popisují rozhledny a zajímavá místa, v historii se zabývám hrady, zámky a zříceninami hradů, v přírodě přibližuji skalní útvary a vodní plochy. V přírodě Žďárských vrchů navíc poukazuji na prameny řek, kterými se tato oblast pyšní. Praktická část obsahuje metodiku pro učitele a zároveň také pracovní listy využitelné na 1. stupni základní škol. Vytvořený materiál bude v praxi evaluován.

Žďárské vrchy a Železné hory jsou velmi rozsáhlá oblast, jejíž hranice jsou v každé literatuře vymezené jinak. Pro oblast Žďárských vrchů jsem vybrala publikaci Žďárské vrchy, pěší turistické trasy od Petra Bělašky, který hned na začátku popisuje, kde se Žďárské vrchy nacházejí. Pro oblast Železných hor jsem čerpala z publikace Železné hory, průvodce po České republice od Ireny Dibelkové a také z publikace Geoprůvodce od Jana Doucka a kolektivu, ve které najdeme hranice národního geoparku Železné hory. Tyto hranice se mi zdály nejvhodnější pro vymezení oblasti Železných hor.

2 Žďárské vrchy

Žďárské vrchy jsou součástí Českomoravské vrchoviny, která se rozkládá podél bývalé zemské hranice mezi Čechami a Moravou. Žďárské vrchy se nacházejí ve východní části Českomoravské vrchoviny a patří k nejvyhledávanějším rekreačním oblastem u nás. Prochází zde evropské rozvodí mezi Černým a Severním mořem. Žďárské vrchy patří do oblasti často krátce zvané Vysočina, ta je díky ekologicky nejzachovalejší oblasti u nás nazývána Zeleným srdcem České republiky (Bělaška, 2008).

Na území Žďárských vrchů byla v roce 1970 vyhlášena chráněná krajinná oblast, která svou rozlohou 71 500 ha patří k našim největším. Oblast se rozkládá na území okresů Žďár nad Sázavou, Havlíčkův Brod, Chrudim a Svitavy a zahrnuje severní část Českomoravské vrchoviny s masivem Žďárských vrchů (Balák, 2003; David, 2009).

2.1 Geografie

Žďárské vrchy jsou podcelkem Hornosvratecké vrchoviny a jsou členěny na čtyři okrsky – Borovský les, Devítiskalská vrchovina, Milovská kotlina a Pohledeckoskalská vrchovina. Hranice Žďárských vrchů jsou vymezeny většími městy, která leží na jejich okrajích – Nové Město na Moravě, Žďár nad Sázavou, Hlinsko, Polička a Bystřice nad Pernštejnem. Hlavním centrem je město Žďár nad Sázavou, které je bohaté na historické památky a má velký význam z hlediska cestovního ruchu (Bělaška, 2008; David, 2009).

2.1.1 Rozhledny

Horní les

Nejvyšším bodem přírodního parku Svratecká hornatina je právě Horní les o nadmořské výšce 774 metrů. Rozhledna byla postavena v roce 2001 a stojí nedaleko obce Rovečné. Jedná se o 59 metrů vysokou kovovou věž, která má 201 točitých schodů a ochoz se nachází ve výšce 38 metrů nad zemí (Leschinger, 2011).

Karasín

Rozhledna se vyvyšuje nad stejnojmennou obcí na kopci zvaném Přední skála. Jedná se o zděnou rozhlednu ve výšce 716 metrů nad mořem nedaleko údolní nádrže Vír. Na ochoz rozhledny vede 128 schodů a nachází se 25 metrů nad zemí (Rozhledna Karasín, 2013).

Rosička

Rozhledna stojí nedaleko obce Rosička. Na místě, kde byl původně maják letecké navigace a dřevěná vyhlídková věž, byl v roce 2001 postaven telekomunikační stožár, na kterém je přístupná vyhlídková plošina ve výšce 24 metrů (David, 2009).

2.1.2 Zajímavosti

Hradby v Poličce

Hradby jsou nejvýznamnějším dokladem středověku ve městě a patří mezi nejzachovělejší v naší zemi, ale také ve střední Evropě. Po založení města v roce 1265 bylo opevnění pouze provizorní, dřevěné. Ve 14. století bylo nahrazeno pevnou kamennou hradbou. Opevnění se skládalo z hlavní hradby, zesílené věžemi, která měla výšku 10 metrů, šířku 2 až 2,5 metru, jádro bylo tvořeno opukovým zdivem a oba líce hradby byly vyzděny tvrdým kamenem. Dále k hradbám patřily parkány, parkánové zdi, vodní příkop a val. Vstup do města byl možný čtyřmi hranolovými branami, Litomyšlskou, Limberskou, Kameneckou, Starohradskou a malými brankami zvanými fortny, které byly v opevnění dvě. Hlavní hradba se dodnes dochovala v délce 1220 metrů s 19 věžemi kolem celého historického města (Gloser, 2003; Městské gotické opevnění, 2015).

Vesnice Krátká

Vesnice je chráněná jako vesnická památková rezervace. Jedná se o nejkrásnější soubor dochované lidové architektury v oblasti. Můžeme zde najít bývalou rychtu s mansardovou střechou, krytou šindelem, statky, roubenky a další usedlosti (David, 2010).

Kostel sv. Jana Nepomuckého na Zelené Hoře

V letech 1719 až 1722 byl ve slohu barokní gotiky vystavěn kostel sv. Jana Nepomuckého na Zelené Hoře ve Žďáru nad Sázavou. O stavbě kostela rozhodl opat Václav Vejmluva. Geniální český architekt s italskými předky Jan Blažej Santini-Aichl nakreslil plány ve stylu barokní gotiky. Díky tomu je poutní kostel unikátním uměleckým dílem. Kostel má pěticipý půdorys, pět vchodů, pět oltářních výklenků, dvakrát pět kaplí kolem centrálního prostoru, pět hvězd a pět andělů na hlavním oltáři. Číslo pět, které se tu objevuje, je spojeno s pěti ranami Kristovými, ale také s pěti písmeny z latinského slova „tacui“, které znamená „mlčel jsem“ a která jsou spojena s pěti hvězdami ve svatozáři sv. Jana Nepomuckého. Stavba kostela se vymyká dobovým uměleckým normám a představám. Složité prostorové útvary, vertikálně prolamované stěny a další, svědčí o výjimečnosti této architektury. Od roku 1994 je areál poutního kostela, pro svou jedinečnost, zařazen mezi památky světového kulturního dědictví UNESCO (Toufar, 2010; Zelená hora, 2011).

Lukasova lípa

Lukasova lípa nebo také Lukášova lípa, je nejmohutnější strom v CHKO Žďárské vrchy. Tuto památnou lípu velkolistou najedeme u obce Telecí asi 6 kilometru od Poličky. Strom je starý přes 600 let, vysoký 26 metru a kmen má po obvodu 1 160 centimetru (David, 2010). K Lukasově lípě se váže pověst o takzvaném Zpívajícím stromě.

Zpívající strom

„Říká se, že Lukasova zpívající lípa a její příběh sahá do těžkých pobělohorských dob, kdy byli pronásledováni nekatolíci a inkvizitoři jim zabavovali náboženské knihy, předávané v rodinách z generace na generaci. Traduje se, že v polovině 18. století žil v Telecím jistý Jiroušek. Starý muž si umínil, že opíše Nový zákon a žalmy. Od přítele si vypůjčil bibli a našel si úkryt v dutině staré lípy, kam se lezlo otvorem shora a kde mohl po nocích nerušeně pracovat. Bylo to dlouhé opisování, při němž podle svých zápisků spotřeboval 1 204 svíčky. Při opisování si potichu prozpěvoval. Byl hodně nahluchlý, skoro se neslyšel, a tak netušil, že jeho zpěv je natolik hlasitý, že se ozývá i venku. Lidé se zastavovali poblíž lípy a marně pátrali, odkud se to ozývá zpěv. Až kdy byl v roce 1781 vydán toleranční patent, který byla uznána i evangelická církev, vysvětlil Jiroušek

lidem, odkud zněl tajemný zpěv. Přídomek „zpívající“ pak již lípě zůstal.“ (David, 2010, s. 150).

2.2 Historie

Drsné životní podmínky a pronikání do neprostupných, pralesem pokrytých končin, pravěkého člověka příliš nelákalo. Pozůstatky osídlení zde můžeme najít jenom ojediněle a to na okrajích území, například hradiště na Zkamenělém zámku. Území začalo být souvisleji osídlováno ve 13. století, kdy neprostupnými hvozdy vedly obchodní stezky a lidé sem pronikali po Libické zemské stezce, kolem vodních toků a „žďářili“ prales, aby získali plochu pro zemědělskou činnost. V období přemyslovského státu bylo již vybudováno několik měst. Střediskem kolonizační vlny byly kláštery, zejména klášter ve Žďáru nad Sázavou. Ve druhé kolonizační vlně na přelomu 15. a 16. století byly zakládány železářské hutě, rybníky, panské velkostatky. S renesancí přišly úpravy a výstavby nových měst, paláců a zámků. V 17. století bylo území ničeno vpády švédských vojsk během třicetileté války. Koncem 17. století a počátkem 18. století byly postaveny cenné barokní stavby a setkáváme se s díly slavného barokního stavitele J. B. Santiniho. V 19. století dochází k rozvoji průmyslu a obchodu. Z důvodu rozmachu rekreace ve 20. století a nepříznivému vlivu na cenné přírodní lokality byla k ochraně přírody v roce 1970 zřízena Správa CHKO (Bělaška, 2008; David, 2004; David, 2009).

2.2.1 Hrady

Svojanov

Hrad, který leží na pomezí Čech a Moravy založil roku 1265 Přemysl Otakar II. k ochraně obchodní stezky, která vedla přes nově založené město Polička. Hrad se původně jmenoval Fürstenberg, ale na začátku 14. století se ujalo české pojmenování Svojanov. Královna Kunhuta, vdova po Přemyslu Otakaru II. hrad užívala spolu se svým druhým manželem Závišem z Falkenštejna. Po smrti Kunhuty se Záviš podruhé oženil a na hradě zůstal až do své smrti. Hrad byl do husitských válek v majetku královské koruny. V období od 1419 do 1512 Svojanov vlastnili Boskovicové. Jádrem hradu, které bylo obklopeno zdí, tvořil palác a vysoká okrouhlá věž. Hrad chránila hranolová brána společně s padacím mostem přes příkop. Během husitských válek, byly

posíleny pevnostní prvky hradu a vznikla nová hradební zeď s třemi baštami. V přestavbě hradu pokračovali také noví majitelé Trčkové z Lípy. Zvětšili palác a provedli terénní úpravy uvnitř hradu. V roce 1569 zasáhal hrad požár, po kterém vznikl renesanční neboli nový palác. V průběhu třicetileté války a válek v 18. století o rakouské dědictví, byl hrad poškozen a nedal se prakticky obývat. V roce 1842, hrad opět vyhořel a následně byl rychle opraven. V roce 1910 Svojanov koupilo město Polička, díky kterému byl opraven a zpřístupněn veřejnosti. Dnes se na hradě, zejména během letních měsíců, pořádají různé kulturní akce (David, 2010; Novák, 2008).

2.2.2 Zříceniny hradů

Aueršperk

Zřícenina hradu Aueršperk leží zhruba 4 kilometry severovýchodně od Bystřice nad Pernštejnem. O hradu se nedochovalo mnoho zpráv, lze si tedy pouze domýšlet jeho původ a zánik. Hrad byl nejspíše vybudován v polovině 13. století. Z kroniky žďárského kláštera pochází první písemný záznam o hradu a hovoří se zde o něm jako o Bystřici. Své současné jméno dostal ve 14. století nejspíše podle zubří hlavy, kterou měla ve znaku jedna odnož rodu Pernštejnů. Název pochází z německého slova der Auerchse, což v překladu znamená zubr. Svůj název získal díky oblíbenosti užívání německých jmen v názvech hradů. Hrad byl nejspíše opuštěn již před husitskými nepokoji a na konci 14. století během markraběcích válek zničen. Z hradu se kromě oblé věže dochoval také třináctimetrový obranný val, zbytky zdiva paláce a původních hradeb (Pergler, 2004).

Dalečín

Hrad dal postavit, ve stylu lucemburské gotiky, kolem roku 1340 Znata z Tasova na skalním ostrohu, obtékaném ze tří stran řekou Svratkou. Hrad měl podobu třípatrové válcové stavby, které vévodila hranolová věž. Roku 1358 jej získali Pernštejnové. Na začátku 16. století se stal hrad útočištěm loupeživých rytířů. Roku 1519 byl vyvrácen vojskem, vedeným moravským zemským hejtmanem Artlebem Vranovským z Boskovic. Od té doby byl hrad opuštěný a pustý. Do dnešní doby se zachovala část vnější zdi třípatrového paláce, základy hradeb a hranolové věže (Pergler, 2004; Brodesser, 2003; Svratecko-křetínský trojúhelník, 2000).

Pyšolec

Zřícenina hradu se nachází asi 6 kilometrů severně od Bystřice nad Pernštejnem. Hrad byl vystavěn ve 13. stoletím v raně gotickém slohu. První zmínka v historických pramenech je z roku 1350. Hrad měli nejdříve ve svém držení moravští markrabí, poté Kunštátové. Od roku 1436, po několika zástavách, se na hradě objevovali opět Pernštejnové, kteří pak Pyšolec v roce 1464 dostali již jako hradní ruinu do dědičného vlastnictví od krále Jiřího z Poděbrad. Do dnešní doby se zachovaly zbytky hradeb, kterými bylo obehnáno předhradí hradu, dále jsou ve stěně příkopu patrné zbytky opěrné zdi mostu. Zachovaly se také zbytky vysoké budovy, která byla nejspíše hradním palácem (Brodesser, 2003; Hosák, 1981).

Štarkov

Zřícenina hradu leží asi 3 kilometry západně od Jimramova. Hrad, který byl postaven na konci 14. století na skalním útvaru Štarkov, náležel městu Jimramov. Pernštejnský purkrabí Vaněk hrad získal v polovině 15. století, ale kvůli tomu, že se přidal k loupežníkům, byl jeho hrad v roce 1456 pobořen. Zřícenina hradu se také někdy nazývá Skály. V současnosti můžeme na skalním útvaru najít zbytky kamenných hradeb středověkého hradu a dochoval se zde také skalní příkop (Pergler, 2004; Bělaška, 2008; Sáblík, 2002).

Zubštejn

Zubštejn je nejrozsáhlejší zřícenina Vysočiny, zbytky hradu se rozprostírají nad obcí Pivonice. Podle pověsti zde můžeme potkat skřítky, kteří hlídají zakopaný poklad. Hrad byl postaven na přelomu 12. a 13. století v románském nebo raně gotickém slohu a byl v držení Pernštejnů. Postaven byl na vysokém skalnatém hřebenu jako strategický bod obchodní cesty z Brna do Poličky. V 15. století byl hrad přestavěn do pozdně gotického slohu. Úplně první název hradu byl Lapis (latinsky kámen), následně dostal název Zubrštejn podle zubří hlavy, kterou měli Pernštejnové ve svém erbu a zkomolením vznikl nynější název Zubštejn. Během husitských válek byl hrad poničen, ale následně byl opraven a sloužil až do 16. století, kdy se ze strany Pernštejnů projevil nezáměr a hrad začal chátrat. Z hradu se dochovala polovina hranolové věže, podsklepený patrový palác, hradby a nepatrné zbytky předhradí (Pergler, 2004; Žďárské vrchy, 1994).

2.2.3 Zámky

Bystré

Vedle tvrze nechal v letech 1586 až 1590 vybudovat majitel panství Jan Bezdrůžický z Kolovrat renesanční zámek. Jednalo se o patrovou budovu s věží a třemi křídly, přízemními nádvořními arkádami, sdruženými okny, portály a sgrafitovou rustikou na fasádě. Na místě původní tvrze byl v letech 1654 až 1655 za Maxmiliána Valentina z Martinic zámek rozšířen o barokní přístavbu, tzv. malého zámku. V roce 1833 byly zmodernizovány interiéry zámku, zbořena zámecká věž a v letech 1850 až 1852 byl vybudován anglický park. Po roce 1945 sloužil zámek jako sklad, ale také jako sídlo internátních škol. V letech 1963 až 1964 proběhla na hlavních zámeckých objektech nákladná oprava a o deset let později byl obnoven a veřejnosti zpřístupněn zámecký park. V roce 1978 zámek postihly dva velké požáry, kdy oheň zničil většinu původních interiérů. Při rekonstrukci byly exteriéry upraveny do původní podoby, ale interiéry byly upraveny tak, aby mohl objekt sloužit k potřebám ústavu sociální péče. V současné době je v objektu příspěvková organizace pod názvem Domov na zámku Bystré, základní škola speciální a speciální pedagogické centrum (David, 2010).

Dalečín

Původně renesanční zámeček byl vystavět kolem roku 1590 panem Pavlem Karharynem z Katharu. Na stavbu byl využit kamen z již pustého a pobořeného hradu, který tu dříve stál. Nejdříve měl zámeček podobu tvrze s dvorem a byl obehnan pozdně středověkou hradbou. Části hradby se zachovaly dodnes, stejně jako zbytky dvou válcových bašt. Koncem 19. století zámek do stylu tyrolských chat přestavěli Heinrichsové, kteří ho využívali jako loveckou chatu. Po přestavění měl zámek více než deset pokojů, pracovnu hraběte, dvě ložnice, salon pro hraběnku a také jídelnu. Během 2. světové války byl využíván jako výcvikové středisko Hitlerjugend. Poslední majitelkou šlechtického rodu byla komtesa Františka Coudenhove-Honrichs a nyní je zámek v majetku obce (Pergler, 2004; Svratecko-křetínský trojúhelník, 2000).

Jimramov

Zámek vznikl koncem 18. a počátkem 19. století přebudováním renesanční tvrze, která tu stála od 16. století. Původní tvrz tvoří nejstarší část zámku, ten má obdélníkový půdorys s nádvořím, v jehož středu je kašna. V severní části je zámek spojen patrovou

krytou chodbou na arkádových pilířích se sousedním katolickým kostelem. Severní křídlo je klasicistní z 18. století, západní křídlo je z 19. století, východní a jižní křídlo je renesanční. Objekt je v soukromém držení Belcrediů a veřejnosti není přístupný. Ti si nechali v roce 1869 na Padělkou postavit novogotickou rodinnou hrobku. Nad jejím vchodem je umístěn znak Belcrediů a jsou v ní umístěny rakve se zesnulými příslušníky rodu (David, 2009; Dobiáš, 2000; Hosák, 1981).

Karlštejn

Lovecký zámek Karlštejn stojí na hlavním evropském rozvodí, mezi řekami Labe a Dunaj stékajícími do Černého a Severního moře. Dříve než byl postaven nynější zámek, stála na místě kaple svatého Jiljí, kterou nechala postavit majitelka rychmburského panství Františka Rosalie Beatrix Berková z Dubé. Typickou rokokovou stavbu nechal při kapli vybudovat v letech 1776 – 1787 majitel rychmburského panství hrabě Filip Kinský, který byl syn paní Berkové z Dubé. Filip Kinský byl osvícený šlechtic, stavebník, ale také důvěrník císaře Josefa II., který měl zájem o historii a proto zámek pojmenoval podle proslulého českého hradu. Od roku 1823 byl majitelem Alexandr Thurn-Taxis a o dva roky později byl zámek přeměněn na myslivnu. Zámek je tvořen jednopatrovou budovou s přiléhajícími přízemními bočními křídly, zakončené půlválcovými přístavbami. V jedné přístavbě byla zámecká kaple svatého Jiljí a v druhé kuchyň. V bývalé zámecké kapli je rokoková ornamentální malba. Zámečkem se k napsání hry Lucerna inspiroval český spisovatel Alois Jirásek (Pergler, 2004; Brodesser, 2003; Čížek, 1986; Šimek, 1989).

Nové Město na Moravě

Na místě renesančního zámku, který nechal vybudovat v roce 1589 Vilém Dubský z Třebomyslic, stávala tvrz, která byla pro svůj rozsah nazývaná také hradem. Tvrz byla původně v majetku Pernštejnů, ti ale obývali nedaleký hrad Pernštejn a tvrz chátrala. Právě Vilému Dubskému z Třebomyslic byla v roce 1585 tvrz, společně s městem a panstvím, prodána. Během třicetileté války objekt vyloupili Švédové a zabili tehdejšího majitele panství. V roce 1723 zámek vyhořel a zpusťl, až v roce 1745 jej přebudovali do barokního stylu. Během úpravy byl zachován obdélníkový půdorys, ale celý areál byl přestavět a rozšířen. Poslední úprava proběhla v roce 1874 a zámek získal dnešní novorenesanční podobu. Dnes je zámek sídlem Horácké galerie (David, 2009; Hosák, 1981).

Žďár nad Sázavou

Na místě nynějšího zámku stával klášter, který byl po požáru v roce 1784 přebudován na zámek. Areál zámku je velmi rozsáhlý, najdeme zde kašnu Panny Marie s Ježíškem, zvonici, která je z bývalého cisterciáckého kláštera, nejstarší základní škola regionu, konventní kostel Nanebevzetí P. Marie a další. Studniční kaple byla symbolem cisterciáckého kláštera, dnes je symbol této studny také součástí znaku města. Jádrem zámku tvoří budova prelatury, kterou navrhl Santini. Nachází se v ní hlavní sál vyzdobený rozměrnou freskou „Nebeské blaženosti benediktinů a cisterciáků“ od Karla Antonína Františka Töppera. Součástí areálu zámku je od roku 2003 galerie Kinských, která je umístěna v bývalých stájích. V současné době jsou majiteli zámku manželé Constantin a Marie Kinských (David, 2010; Zámek Žďár nad Sázavou, 2010; Zámek Žďár nad Sázavou, 2011; Zelená hora, 2011).

2.3 Příroda

Oblast Žďárských vrchů je charakterizována pahorkatým pohořím s mělkými, širšími údolními s mírnými svahy a se zaoblenými vrcholy. Nápadným znakem krajiny jsou tzv. kazatelny – vyerodované skalní útvary, nejznámější z nich jsou Devět skal, Čtyři palice, Malínská skála a Tisůvka (Bělaška, 2008).

Téměř polovinu Žďárských vrchů pokrývají lesy. Ve 13. století byl na území, s výjimkou skal a rašelinišť, prales. Ráz krajiny se začal měnit se středověkou kolonizací. V lesích byl původně nejvíce zastoupen buk lesní, dnes jsou to pouhá 2%, zatímco smrk ovládá 86,2%. V lesích je kromě smrku ztepilého, zastoupen také buk lesní, borovice lesní, jedle bělokorá, olše lepkavá, olše šedá, bříza bělokorá, javor klen a jasan ztepilý. U Velkého Dářka, na jediném místě Českomoravské vrchoviny, se objevuje borovice blatka, kterou doplňuje borovice lesní (David, 2009).

Žďárské vrchy jsou pramennou oblastí Sázavy, Doubravy, Chrudimky, Svratky a Oslavy. Díky tomu, že rozděluje vodu do Severního a Černého moře se jí přezdívá střecha Evropy. Pro svoji důležitost v pramenné oblasti byly Žďárské vrchy v roce 1979 vyhlášeny za chráněnou oblast přirozené akumulace vod. Příznivý vliv na průtok vody mají rybníky, které byly zakládány na vodních tocích. Největší z nich jsou Velké Dářko,

Veselský rybník a Matějovský rybník, menší rybníky jsou užívány k rekreačním účelům a jsou to například Medlov, Sykovec nebo Milovský rybník (Bělaška, 2008; David, 2009; Kunc, 2006).

2.3.1 Skalní útvary

Bílá skála

Jedná se o mohutný rulový skalní útvar, který najdeme asi 4 kilometry jižně od Svratky. Od roku 1979 je chráněnou přírodní památkou. Pásmo skalních bloků je dlouhé asi 1 150 metrů a na některých místech dosahuje výšky téměř 30 metrů. Díky bílému zbarvení horní poloviny je označována za nejkrásnější v této oblasti (David, 2009; Jurman, 1999).

Brožova skála

Skalní útvar leží na turistické cestě od Tří Studní k Žákově hoře asi 1,5 kilometru severně od Skleného. Od roku 1983 se jedná o chráněnou přírodní památku. Skalní útvar tvoří v délce asi 200 metrů tři nestejně vysoké skalní bloky. Jejich výška je až 20 metrů (David, 2009).

Čtyři palice

Čtyři palice se nachází asi 1,5 kilometru severně od obce Milovy a od roku 1990 jsou chráněné jako přírodní rezervace. Rezervace je 628 až 732 metrů nad mořem a vznikly zde tři mohutné skalní bloky - Čtyřpaličatá skála, Děvín a Tvrz. Na ně dále navazuje nižší skalní hřeben Opomenutá. Čtyřpaličatá skála je ze skalních bloků nejznámější a největší, je 50 metrů dlouhá a 33 metrů vysoká (David, 2009).

Devět skal

Se svými 836 metry nad mořem je Devět skal nejvyšší vrchol Žďárských vrchů. Rozprostírá se asi 5 kilometrů jižně od Svratky. Od roku 1976 je chráněna jako přírodní památka. Útvar má podobu menšího skalního města a jeho vrcholová skála je rozčleněna do tří menších a do devíti větších bloků vysokých až 15 metrů (David, 2009).

Dráteníčky

Známé také jako Drátenická skála leží 7 kilometrů jihovýchodně od Svatky a od roku 1976 se jedná o přírodní památku. Chráněný vrchol skalního útvaru, který se nachází 775 metrů nad mořem, má podobu mohutné hradby. Hradba dlouhá 200 metrů je rozčleněná puklinami na několik vrcholů a nejvyšší Sokol dosahuje 35 metrů (David, 2009).

Lisovská skála

Skálu najdeme asi 6 kilometrů jižně od Svatky. Její vrchol je 802 metrů nad mořem. Jedná se o rulovou skálu s navazujícím balvanovým mořem, je to jedna z nejlépe zachovaných ukázek mrazového zvětrávání ve starších čtvrtohorách. Od roku 1976 je chráněná jako přírodní památka a připomíná trosky starého hradu. Skalní stěny jsou vysoké až 12 metrů, útvar tvoří dva na sebe navazující skalní hřebeny, které jsou dlouhé 44 a 35 metru (David, 2009; Jurman, 1999).

Malínská skála

Malínskou skálu, která je od roku 1976 vyhlášena jako přírodní památka, nalezneme asi 1,5 kilometru severozápadně od obce Blatiny. Útvar tvoří řadu stáčeující se obloukovitě v délce 200 metrů kolem vrcholu, ten je 811 metrů nad mořem. Výspa, je nejmohutnější skalní útvar a dosahuje výšky až 20 metrů. Zajímavostí na Malínské skále je malá jeskyňka, která je hluboká 3 metry (Jurman, 1999; Malínská skála, 2014).

Milovské Perničky

Milovské Perničky, které najdeme 4,5 kilometru jihovýchodně od Svatky, jsou jedním z nejvyhledávanějších turistických cílů v oblasti Žďárských vrchů. Od roku 1977 jsou chráněnou přírodní památkou. Perničky jsou tvořeny skalami, které vytvářejí skupinu tří větších a dvou menších bloků, na jejichž temenech jsou skalní mísy, lidově zvané perničky. Skalních mís je tu 11 o průměrech 20 až 87 centimetrů a hloubce 6 až 30 centimetrů (David, 2009).

Pasecká skála

Skalní útvar leží 7 kilometrů severně od Nového Města na Moravě a od roku 1979 je chráněn jako přírodní památka. Zvětráváním byl rozčleněn do tří oddělených bloků – Pecen, Pernštejn a Vyhlídka vysokých až 18 metrů. Můžeme zde vidět 8,5 metru dlouhý a 4 metry vysoký tunel a také dvě jeskyňky (David, 2009).

Prosíčka

Prosíčku najdeme asi 2 kilometry jihozápadně od Jimramova, od roku 1988 je vyhlášena jako přírodní památka. Jedná se o chráněný rulový skalní útvar nad údolím Fryšávky, tvoří jej dva bloky dlouhé 55 metrů a vysoké až 17 metrů. Pod skalami vzniklo spojením balvanových proudů rozlehlé kamenné moře o velikosti 100 x 100 metrů (David, 2009).

Rozštípená skála

Skalní útvar leží asi 4, 5 kilometru západně od Žďáru nad Sázavou je od roku 1974 chráněnou přírodní památkou. Velmi atraktivní skalní útvar se tyčí na pravém břehu Sázavy do výšky až 15 metrů. Útvar je dlouhý 75 metrů a v jeho spodní části je „rozštípnutý“, puklina má délku 10 metrů a šířku 2 metry (David, 2009).

Rybenské Perničky

Vrchol skalního útvaru je ve výšce 748 metrů nad mořem a najdeme ho asi 1,5 kilometru západně od Pusté Rybné. Skalní útvar tvoří dva oddělené skalní bloky s výškou stěn 16 a 6 metrů. Na východním byla zvětráváním vytvořena výrazná skalní lavice, na níž jsou tři skalní mísy. Největší z nich má průměr až 50 centimetrů a hloubku 20 centimetrů. Skalním mísám se lidově říká perničky. Od roku 1980 je chráněná přírodní památka (Rybenské Perničky, 2014).

Tisůvka

Tisůvku najdeme asi 1,5 kilometru severozápadně od Cikháje, od roku 1974 je chráněnou přírodní památkou. Skalní rulový útvar na hřebu Tisůvky, který je chráněný, najdeme ve výšce 792 metrů nad mořem (David, 2009).

Vávrova skála

Vávrova skála leží na Pohledeckém kopci asi 4,5 kilometru severně od Nového Města na Moravě. V první polovině 20. století tu byly ještě dvě skály, jedna z nich byla, ale odtěžena. K Vávrově skále se váže pověst, říká se v ní, že je to bludný balvan, který tu upustil satanáš. Nedaleko můžeme najít Pohledeckou skálu, ta je ale v uzavřeném vojenském prostoru (David, 2009).

Zkamenělý zámek

Zkamenělý zámek je přírodní památkou od roku 1977, leží asi 3 kilometry východně od Svratky. Skalní bloky ve tvaru podkovy vystupující do výše až 10 metrů obklopuje dvojitý val a příkop ze středověkého opevnění. Mezi skalními bloky jsou široké pukliny a také jeskyňky. Byly zde nalezeny úlomky hliněných, kamenných a železných předmětů, ale také kosterní pozůstatky (Brodesser 2003; David, 2009).

Žáková hora

Žákova hora je se svými 809 metry nad mořem druhým nejvyšším vrcholem Žďárských vrchů. Od roku 1990 je chráněna jako národní přírodní rezervace. Velmi cenná jsou zachovalá pralesovitá lesní společenstva a také organismy, které již z okolních lesů vymizely. Název hory nejspíše souvisí s pověstí o žácích, kteří v lese zabloudili a už se nevrátili. Pod vrcholem Žákovy hory je Stříbrná studánka, je to jeden z pramenů řeky Svratky (David, 2009; Brodesser, 2003).

2.3.2 Vodní plochy

Vodní nádrž Vír

Správný název je Údolní nádrž Vír na řece Svratce, jedná se o největší vodní plochu v oblasti a druhou nejvyšší přehradní hráz v České republice. Nádrž slouží k využití vodní energie, zásobování měst a vesnic pitnou vodou, ale také ke snížení průtoku velkých vod. Stavěna byla jako protipovodňová nádrž s vodní elektrárnou a pod vodou nádrže jsou pohřbeny dvě vesnice. Do provozu byla uvedena v roce 1957 (Vodní nádrž Vír, 2012).

Vodní nádrž Pilsko

Pilská nádrž byla vybudována v letech 1959 až 1962 na horním toku řeky Sázavy. Nádrž slouží k rekreačním účelům, nachází se zde půjčovna loděk, možnost jachtingu a windsurfingu a autokempink Pilák (Vodní nádrž Pilsko, 2012).

Rybník Velké Dářko

Je to největší rybník na Českomoravské vrchovině, který leží na místě dříve bažinatého lesa. Rybník na horním toku Sázavy zadržoval vodu pro pohon pil, mlýnů a hamrů. Dnes slouží rybník k rekreačním účelům, svou rozlehlou vodní hladinou láká příznivce windsurfingu a jachtingu. V okolí Velkého Dářka vede naučná stezka (Rybník Velké Dářko, 2012).

Veselský rybník

Veselský rybník najdeme nedaleko Žďáru nad Sázavou u Nového Veselí. Rybník má na svoji rozlohu 87 hektarů poměrně krátkou hráz a tvoří zajímavou dominantu obce (Veselský rybník, 2012).

Matějovský rybník

Na místě dnešního rybníka byla dříve louka, která se jmenovala Matějova louka. Ta byla v 80. letech předminulého století zatopena a hráz porostlá stromy je dnes vycházkovou trasou. Matějovský rybník je přírodní rezervace, je hnízdištěm vodního ptactva (Matějovský rybník, 2012).

2.3.3 Prameny řek

Svratka

Pramenná oblast Svratky je na úbočí Žákovy hory a Křivého javora, druhý pramen vzniká u hájovny Blatky. Svratka je přítokem Dyje, nejkrásnější řeka této části Vysočiny je dlouhá 173,9 kilometru, plní vodní nádrž Vír a svůj tok končí ve střední nádrži Nové Mlýny (Řeka Svratka, 2012).

Sázava

Pramen řeky Sázavy vzniká v rašeliništích mezi Malým a Velkým Dářkem. Za hlavní zdroj pramene se bere výtok z Velkého Dářka a jako další pramen Křemelova studně u Cikháje. Sázava je přítok Vltavy u Davle, je dlouhá 224, 6 kilometru (Řeka Sázava, 2012).

Oslava

Pramenná oblast řeky Oslavy je nad Babínským rybníkem a vytéká ze soustavy novoveselských rybníků. Oslava se vlévá do Jihlavy a je dlouhá 99, 6 kilometru (Řeka Oslava, 2012).

Doubrava

Řeka Doubrava má tři prameny, první je v rašeliništích u Malého Dářka, druhé nad rybníkem Doubravníkem a třetí nejdelší pramen teče od Kamenného vrchu. Mezi rybníky Doubravníkem a Řekou protéká zalesněným údolím, koryto Doubravy je zaplněno balvany a řeka tvoří drobné vodopády a přejeje. Doubrava je přítokem řeky Labe a je dlouhá 89, 5 kilometru (Řeka Doubrava, 2012).

Chrudimka

Řeka Chrudimka pramení na úbočí kopce U Oběšeného, mezi Svratouchem, Filipovem a Chlumětínem, hlavní pramen vytéká ze studánky. Chrudimce se dříve říkalo Kamenice, plní vodní nádrže Hamry, Seč a Křižanovice, její délka je 104, 4 kilometru a je přítokem řeky Labe u Pardubic (Řeka Chrudimka, 2012).

3 Železné hory

Železné hory jsou pohoří vybíhající z rozsáhlého masivu Českomoravské vrchoviny a leží téměř uprostřed České republiky. Se svými 600 až 668 metry nad mořem jsou nevysoké pohoří. Svůj název Železné hory připomíná velké rudné bohatství, které se v této oblasti nacházelo a těžilo a samotný název hory vystihuje příkrost svahů (Dibelková, 2004).

Na území Železných hor byla 1. května 1991 vyhlášena stejnojmenná chráněná krajinná oblast. Úkolem CHKO je ochrana současné krajiny, jejího vzhledu a typických znaků. Ale samozřejmě také obnova zaniklých nebo narušených územních a krajinných hodnot (Kolektiv pracovníků Správy CHKO Železné hory, 2001).

3.1 Geografie

Železné hory jsou podcelkem Českomoravské vrchoviny a jako jediná její součást dosahuje a překračuje Labe. Na severu zasahují do Chrudimské tabule, na severozápadě klesají do Čáslavské kotliny, na severozápadě zasahují Chvaletickou pahorkatinou do údolí Labe u Týnce nad Labem (Dibelková, 2004; Železné hory, 2014).

Hranice Železných hor jdou přibližně vymezit mezi městy Chvaletice, Heřmanův Městec, Slatiňany, Nové Hrady, Proseč, Hlinsko, Ždírec nad Doubravou, Chotěboř a Třemošnice (Doucek, 2013).

3.1.1 Rozhledny

Barborka

Rozhlednu najdeme nedaleko obce Horní Raškovice v nadmořské výšce 313 metrů nad mořem. Rozhledna vysoká 14 metrů je vyrobena ze dřeva. Její krytá kruhová plošina je ve výšce 10 metrů nad zemí (Rozhledna Barborka, 2011).

Bára II.

Rozhledna se nachází jižně od Chrudimi. Jedná se o trojbokou dutou stavbu složenou z modřínových prken s vnitřním točitým dubovým schodištěm. Kruhový výhled rozhledny je ve výšce 15 metrů nad zemí. Jméno Bára II. získala rozhledna kvůli tomu, že je druhou rozhlednou Bárou na stejném místě. První rozhledna byla pouhé 4 dny po svém otevření v roce 2008 poničena silnou vichřicí a musela být stržena. Nová rozhledna byla otevřena v roce 2009 a je opatřena lepšími a odolnějšími spojovacími prvky a také novým kotevním systémem (Bára II, 2011).

Boika

Rozhledna se nachází nedaleko Českých Lhotic. Boika je dřevěná rozhledna vysoká 14,5 metru, vyhlídková plošina se nachází 11 metrů nad zemí a vede k ní 32 schodů. Název rozhledny připomíná, že dříve oblast u Nasavrk obývali staří Keltové, na českém území „reprezentovaní“ kménem Bójů (Leschinger, 2011).

Borůvka

Rozhledna stojí u obce Hluboká ve výšce 460 metrů nad mořem. Celková výška rozhledny je 18,5 metrů, vyhlídková plošina se nachází v 15 metrech nad zemí a vede k ní 75 schodů. Rozhledna byla postavena v kombinaci materiálů dřevo, kov a svou konstrukcí patří k nejzajímavějším a nejkrásnějším stavbám v okolí (Rozhledna Borůvka, 2013).

Jahůdka

Rozhledna je postavena na srázu nad obcí Bělá, odkud k ní stoupá ve svahu vykopané schodiště a malá kolejová pozemní lanovka. Rozhledna je 12 metrů vysoká se třemi vyhlídkovými patry (Rozhledna Jahůdka, 2011).

Tereзка

Rozhledna se tyčí 626 metrů nad mořem v lokalitě na Pasekách nad Prosečí. Rozhledna je vysoká 28 metrů, má jednu vyhlídkovou plošinu, která je 25 metrů nad zemí a má čtyři mezipatra. Na vyhlídkovou plošinu vede 112 schodů. Celá rozhledna je ze dřeva s ocelovými prvky. Jméno Tereзка připomíná spisovatelku Terézu Novákovou, která jezdila do Proseče (Rozhledna Tereзка, 2013).

Toulovcova rozhledna

Rozhledna se nachází mezi obcemi Jarošov u Litomyšle a Budislav na Jarošovském kopci ve výšce 539 metrů nad mořem. Rozhledna má dvě vyhlídkové plošiny, k vyšší plošině vede 60 schodů a nachází se ve výšce 12 metrů nad zemí (Toulovcova rozhledna, 2013).

Na Chlumu

Rekonstrukce z roku 2013 navrátila vzhled sedmimetrové válcové kamenné rozhledně s dřevěnou nástavbou z přelomu 19. a 20 století. Rozhledna je v nadmořské výšce 380 metrů nad mořem a má kruhovou vyhlídku (Rozhledna Na Chlumu, 2014).

Vojtěchov

Rozhledna Vojtěchov někdy také Na Hrbovátkách, stojí u silnice na trase, Hlinsko - Polička po levé straně. Z kamenobetonové základny rozhledny vyrůstá ocelová konstrukce se železným točitým schodištěm, dřevěnými podlahami a střechou. Rozhledna měří téměř 17 metrů, má tři zastřešené kruhové plošiny, nejvyšší z nich je ve výšce 12 metrů (Rozhledna Vojtěchov, 2011).

Rozhledna na Zuberském kopci

Jak uvádí samotný název, rozhlednu najdeme na Zuberském kopci nedaleko Trhové Kamenice. Rozhledna se nachází 615 metrů nad mořem, vysoká je 55 metrů a vyhlídková plošina je 39 metrů nad zemí a vede k ní 182 schodů (Rozhledna na Zuberském kopci, 2014).

3.1.2 Zajímavosti

Keltské oppidum v Hradišti u Nasavrk

Oppidum nepatří k největším u nás, je však jediným doloženým oppidem ve východních Čechách. Leží na ostrohu nad Křižanovickou přehradou a tvořilo pravděpodobně spojnicí mezi povltavskými oppidy v jižních a středních Čechách a mezi jejich oppidy na Moravě. Vystavěno bylo v 2. až 1. století před naším letopočtem, z větší části bylo přirozeně chráněné strmými svahy a řekou Chrudimkou. V nejvíce zranitelných místech

bylo oppidum chráněno dvojitým a někde trojitým valem, ty jsou patrné i v dnešní době (Keltské oppidum).

Kočičí hrádek

Jedná se o miniaturu romantického hradu v zámeckém parku ve Slatiňanech. Byl vybudován v letech 1898 až 1901 pro radost a zábavu zámeckých dětí, postavit jej nechala Vilemína Auerspergová. V roce 1998 zde byla vybudována stezka, která začíná a končí v zámeckém parku Slatiňany a je zaměřena na ochranu přírody a chov koní. Dlouhá je 3 kilometry a má 9 zastávek (David, 2010; Balák, 2003).

Ležáky

Pietní místo a památník odboje proti nacismu se nachází na místě, kde dříve stávala stejnojmenná osada, která byla Němci během 2. světové války vypálena a srovnána se zemí po atentátu na Reinharda Heydricha. Na místech, kde stála stavení, jsou dnes kamenné pomníčky se jmény původních obyvatel. Návštěvníky na místě vítá obelisk jako pomník. V roce 1970 zde byl vybudován skromný památník se stálou expozicí. Od roku 1999 jsou Ležáky národní kulturní památkou (David, 2010).

Skanzen Veselý Kopec

Osada byla založena v první polovině 16. století během zabydlování zdejší krajiny. Do dnešních dnů se dochovala pouze jedna roubená chaloupka, ostatní postupem let změnilly svoji podobu nebo zanikly. Na počátku 70. let 20. století sem byly přenášeny památky lidového stavitelství a dnes zde nalezneme téměř třicet objektů, které tvoří osadu. Můžeme zde najít vodní obilní mlýn, který je lidovou technickou památkou, čtrnáctibokou stodolu, která je dokladem jedinečnosti lidového stavitelství, ale také statek s krásným klasicistním průčelím. Skanzen Veselý Kopec a celá expozice přináší svědectví o životě a práci rolníků od první poloviny 19. století do poloviny 20. století (Veselý Kopec, 2014).

3.2 Historie

Trvalé osídlení Železných hor, můžeme vysledovat již z doby před 6tisíci let, což dokládají archeologické výzkumy. Pozůstatky po Keltech, kteří přišli do Železných hor ve 2. století před naším letopočtem, nalezneme v Hradišti u Nasavrku, kde se také dodnes dochovaly zbytky dvojitého keltského valu. Hradiště zvané Oppidum je dosud jediným známým Keltským hradištěm v Severovýchodních Čechách. V 10. a 11. století se trvale osídlovalo v okrajových částech oblasti, díky procházejícím kupeckým stezkám. Během 12. a 13. století byly osídlovány vnitřní oblasti Železných hor a započala výstavba hradů a osad. Největším pozůstatkem z této doby je zřícenina hradu Lichnice. Ve 14. století proběhla hlavní osídlovací vlna Železných hor. Od konce třicetileté války je struktura osídlení stálá (David, 2010; Dibelková, 2004; Kolektiv pracovníků Správy CHKO Železné hory, 2001).

3.2.1 Hrad

Rychmburk

Hrad se nachází na ostrohu nad říčkou Krounkou. Hradní návrší je ze tří stran chráněno hlubokou roklí, jižní strana hradního areálu navazuje na obec Předhradí. První zmínka o hradu, který byl založen Tasem z Mrdic je z roku 1325. Hrad tvoří gotická válcová věž zakončená zděnou helmicí. V zadní části areálu uvidíme palác s lichoběžníkovým půdorysem. V přízemí paláce můžeme najít zchovalou místnost sklenutou čtyřmi poli křížových kleneb na střední sloup. Horní část paláce byla v 16. století zcela přebudována a ve stejné době bylo předhradí hradu opevněno. Svůj název získal hrad ze slova Reichenbert (Bohatý hrad), svému majiteli měl nejspíše donést bohatství (Peša, 2002; David, 2010).

3.2.2 Zříceniny hradů

Košumberk

Zřícenina hradu se rozkládá na nepřístupném místě návrší nad údolím říčky Novohradky u města Luže. Hradby členěné baštami a věží, společně se svahy, tvořily přirozenou ochranu hradu. Mezi hradbami a palácem byl strmý svah, díky kterému

nebylo potřeba, budovat příkopy a valy a zároveň nad svahem vedl most vyrovnávající výškový rozdíl mezi hradbami a palácem. Hrad byl založen na konci 13. století Ojřem z Košumberka. Po vystřídání několika majitelů, hrad v roce 1372 získali páni z Chlumu, kteří ho přestavěli z původně gotického paláce na renesanční a přistavěli k němu nové budovy. V druhé polovině 16. století byla na hradě Košumberk založena českobratrská škola. Následně byl odkázán jezuitské koleji v Hradci Králové, které patřil až do zrušení řádu. Do roku 1922 patřil Thurn-Taxisům, kteří byli posledními šlechtickými majiteli (Novák, 1998; David, 2010).

Lichnice

Zřícenina hradu leží asi jeden kilometr severně od Třemošnice. Ostroh, který odděluje dvě rokly – Lovětínskou a Peklo, byl vhodný k vybudování hradiště a později také hradu. Hrad byl postaven ve druhé polovině 13. století na místě zvaném Světlík, Světlice či Lichtenberk, odtud byl tedy odvozen název hradu. Strmý sráz posloužil jako přirozená ochrana hradu. Přístupná byla do hradu pouze východní strana, která byla obklopena příkopy a valy a chráněna mohutnou věží a parkánem. Palác byl chráněn příkopem, který byl mezi ním a nádvořím. Z hradu se dochovaly části hradebních zdí a obvodové zdivo paláce a věže. Raně gotickou podobu dokládají fragmenty, které byly nalezeny v sutinách hradu (Novák, 1998).

Oheb

Zřícenina stojí na skalnatém ostrohu nad pravým břehem Sečské přehrady. Hrad byl vybudován na přelomu 14. a 15. století a není úplně jasné, proč byl hrad postaven. Nejspíše to bylo kvůli ochraně území patřícího vilémovskému klášteru. První zmínka o hradu je z roku 1405, kdy byl v držení Ješíka z Popovce a ve stejném roce je zmínka o nepravidelném půdorysu hradu, který byl dán nerovnostmi terénu. Z hradu se dochovaly věže na skále, sklepy, dělové bašty a také torzo věžovité brány. Název hradu Oheb připomíná ohbí řeky Chrudimky (Novák, 1998; David, 2010; Peša, 2002).

Rabštejn

Rabštejn, někdy označován jako Rabštejnek, byl postaven v 1. polovině 14. století. Jako první majitel je uváděn Mikuláš z Rabštejna. Na hradě se během let vystřídalo několik majitelů, ale až v roce 1540 prodali Šárovcové Rabštejn městu Chrudimi. Město se o hrad nezajímalo a ten chátral. Zřícenina hradu byla po roce 1850 za Františka Josefa

Auersperka opravena v románském stylu a v areálu byla postavena budova, ale nakonec i z ní se staly ruiny. Do dnes se zachoval zbytek věže, bašt, hradeb a zbytek zdí paláce. Zříceninu najdeme na skalce u obce Rabštejnská Lhota asi 6 kilometrů jihozápadně od Chrudimi (David, 2010; Peša, 2002).

Strádov

Zřícenina hradu se tyčí na skalnatém ostrohu nad údolím řeky Chrudimky. Hrad byl nejspíše založen v 1. polovině 14. století olomouckými biskupy. Hrad byl ze severní a západní strany chráněn strmým skalnatým svahem. Na jihovýchodě bylo potřeba vybudovat umělé opevnění, jelikož zde byl hrad na úrovni okolní roviny. Hrad byl tvořen z předhradí a hradu, který ležel na nejvyšším výběžku skalnatého ostrohu. Předhradí bylo chráněno příkopem a hradbou se vstupní bránou, za kterou se po mostě vstoupilo do samotného hradu, jehož půdorys byl ve tvaru lichoběžníku. Vstupní brána byla chráněna obdélníkovou věží a palác byl umístěn při hradbě na kraji příkrého srázu. Z hradu se dochovaly hradní příkopy, základové zdi hradeb, obvodové zdi věže a z paláce zbyly pouze základové zdi (Čížek, 1986; David, 2010; Šimek, 1989).

Vildštejn

Zříceninu můžeme najít nedaleko Ohebu na strmé skále nad přehradní hrází Sečské přehrady. Hrad byl postaven na konci 13. století, jako opora správy panství, při kolonizaci kolem řeky Chrudimky. Prvním majitelem byl Hrabiš z Paběnic. Jádrem hradu tvořil věštivý palác o nepravidelném půdorysu, který stál na vrcholu skály. Hradu ve spodní části chyběly okna a dveře, jako ochrana před snadným dobytím. Vstupovat do hradu šlo pouze po žebřících. Při stavbě Sečské přehrady bylo téměř zničeno předhradí a nyní vede skrz skálu pod zříceninou tunel (Novák, 1998; David, 2010).

Žumberk

Zřícenina hradu Žumberk leží ve stejnojmenné obci asi 10 kilometrů jihovýchodně od Chrudimi. První zmínka v písemných pramenech je z roku 1318 jako o Zunbergu. Hlavní částí hradu byl palác, který plnil obytnou i obranou funkci. Hrad nejspíše neměl věž a součástí celého obranného systému byla také hradba. Celé jádro hradu mělo pětiboký půdorys s parkánem a vstupní bránou. Do dnes se zachovaly zbytky paláce s prvky renesance z přestavby hradu, která proběhla v 16. století, ale také schodiště na vnitřní straně a zdivo hradeb (David, 2010; Čížek, 1986).

3.2.3 Zámky

Běstvina

Na místě, kde je dnes zámek, stála tvrz, která byla v polovině 17. století přestavěna na barokní zámek a v 1. polovině 18. století byl zámek klasicistně přebudovaný a krytý valbovou střechou. Zámek je jednopatrová, zčásti dvoupatrová čtyřkřídlá budova, která uzavírá nádvoří. Na zámek navazuje park, ve kterém jsou vzácné dřeviny (David, 2010; Šimek, 1989).

Heřmanův Městec

Na dnešním Masarykově náměstí byla v roce 1545 založena tvrz, která byla od roku 1591 nazývána jako zámek z důvodu její velikosti. V roce 1623 byl zámek vypálen císařskými vojsky a roku 1640 opraven. Nejpozději roku 1658 zámek tvořila čtyři patrová křídla s dvorními arkádami zvenku zdobená renesančními štíty. Po požáru v roce 1740 byl zámek přebudován barokně a téměř do dnešní podoby byl upraven v roce 1784. Nová zámecká kaple v přízemí východního křídla byla postavena kolem roku 1840 a o 10 let později byla přistavěna novogotická věž. Od roku 1952 je na zámku domov důchodců (David, 2010; Šimek, 1989).

Hoješín

Zámek Hoješín můžeme najít ve stejnojmenné vesnici asi 11 kilometrů severně od Chotěboře. Zámek v rokokovém slohu dal postavit, jako své sídlo, v roce 1750 Karel Josef Schmiedel ze Schmieden. Zámek byl přízemní, obdélníkového půdorysu, krytý vysokou valbovou střechou, na jejímž vrcholu byla drobná čtverhranná věžička se stanovou střechou. Na vstupní straně zámku, v rizalitu byl umístěn vstupní portál s letopočtem 1750 a erbem Schmiedlů. Během své existence měl zámek několik majitelů. V roce 1959 koupila zámek Česká katolická charita, která jej začala rekonstruovat, a zámek ztratil svůj původní ráz. V dnešní době není hrad přístupný a slouží jako charitní domov starších řádových Školských sester svatého Františka (David, 2010; Šimek, 1989).

Chotěboř

Při stavbě barokního zámku v letech 1701 až 1702 posloužily částečně dochované obvodové zdi a část sklepů tvrzi, která tu dříve stála. Zámek je jednopatrová čtyřkřídlá budova o obdélníkovém půdorysu, vstupuje se do něj severním průčelím o devíti okenních osách. Jižní průčelí zámku směřuje do bývalého parku a do zámku se z něj vcházelo po terase s dvouramenným schodištěm. Zámek musel být několikrát opravován, zejména po požáru v roce 1927. Díky opravám ztratil zámek zevní barokní vzhled. V dnešní době sídlí na zámku městské muzeum (Čížek, 1986; Šimek, 1989).

Klokočov

V roce 1789 dal barokní zámek postavit nad osadou Klokočovská Lhotka Jan Karel Schönowitz z Ungarswertu. Sídlem správy samostatného statku se stal zámek v roce 1796, který tehdy získal čáslavský kupec Josef Mucha a v 19. století patřil Janu Vilému Lohrovi. Zámek Klokočov je jednopatrová budova obdélníkového půdorysu, obklopená malou zahradou. Zámek má po opravách ve 20. století hladkou omítku a mansardovou střechu s vikýři. Nad hlavním vchodem, který vede ze zahradního průčelí, se dochoval kamenný portál s rodovým erbem Schönowitzů. Dnes je v nově zrekonstruovaném zámečku ubytování (Šimek, 1989; Zámeček Klokočov).

Lukavice

Zámek vznikl v 1. polovině 18. století jako středisko správy pyritových dolů. V roce 1755 převzal vedení podniku Jan Adam z Auersperka a ve zprávě z dolů se zámek poprvé připomíná. V 2. polovině 18. století byl zámek pro potřeby správy lukavických dolů rozšířen. Na konci 19. století byla těžba v Lukavicích zastavena a zámek byl předělán na byty. Od roku 1949 se stal majetkem Lukavic. V letech 1962 až 1967 byla provedena rozsáhlá oprava. Zámek je jednopatrová budova obdélníkového půdorysu, pokrytá vysokou valbovou střechou (Šimek, 1989).

Nasavrky

Původní tvrz byla na přelomu 16. a 17. století přestavěna Záruby z Hustířan na renesanční zámek zdobený psaníčkovými sgrafity. Díky přestavbě vznikla dvoupatrová budova nepravidelného půdorysu. Do dnes připomíná úpravu zámku renesanční vstupní portál se znakem Zárubů z Hustířan. Na zámku se vystříдалo hodně majitelů, ale až když ho vlastnili Schönfeldové, zpustl a byl označen jako polorozbořený. Význam

zámku vzrostl po roce 1754, kdy byl opraven a byla sem přesunuta správa panství. V roce 1945 se stal majetkem obce (David, 2010; Šimek, 1989).

Nová Ves

Albrecht Kapoun ze Zubří a Svojkova v roce 1709 koupil Novou Ves a nechal zde vybudovat zámek. V roce 1873 koupil zdejší velkostatek baron Mayran, který nechal starý zámek zbořit a v roce 1880 postavit zcela nový. Posledním soukromým majitelem zámku byla Ludmila Mixová, jelikož se stal v roce 1948 majetkem československého státu. V roce 1951 byl na zámku zřízen dětský domov, který je zde doposud (David, 2009).

Nové Hrady

Zámek Nové Hrady leží ve stejnojmenné obci nedaleko romantických skalních Maštálí. Barokní zámek byl vybudován v letech 1773 až 1778, k jeho stavbě bylo využito zdivo z původního starého hradu. V roce 1779 přibyla zámecká kaple v západním křídle a roku 1783 byla dokončena vstupní brána. Následovaly úpravy terénu, dokončení nádvoří a byla také založena francouzská zahrada. V letech 1936 až 1939 byl rozšířen zámecký park, který pojmul zbytky někdejšího hradu. V 50. letech byl zámek zdevastován, až když hrozilo zřícení východní křídla, byla v 80. letech zahájena menší rekonstrukce, ale jednalo se spíše o kosmetické úpravy. Zámek byl pořádně zrekonstruován až po roce 1997, kdy jej zakoupili manželé Kučerovi. Zámek má obdélníkový půdorys, dvě postranní křídla a střední rizalit. Z velké vstupní haly míří samostatná schodiště do každého zámeckého křídla, hala je sklenutá křížovými klenbami na čtyři pilíře. Za zámkem je anglický park s rybníčky (David, 2010).

Nový Studenec

Vlachyně z Říčan si nechal v letech 1593 až 1597 vystavět nové sídlo – renesanční zámek, podle kterého byla nově pojmenována také osada Nový Studenec. Stavba zámku byla dokončena až v roce 1612 za nového majitele Bohuchvala Jaroslava z Náchoda. Jednopatrová budova zámku byla postavená kolem obdélníkového dvora a měla čtyři křídla. Není datováno, kdy bylo severní a západní křídlo zbouráno. Východní křídlo má na nádvoří arkádu o čtyřech polokruhových obloucích, které jsou klenuty na čtyřboké pilíře a první poschodí tvoří otevřená lodžie. Zámek měl během své existence mnoho

majitelů. Posledním byl Vladimír Horák, od roku 1948 byl ve vlastnictví státu a dnes je soukromým majetkem (Šimek, 1989).

Seč

V roce 1577 vybudovali Robmhapové nové sídlo, které na začátku 17. století přestavěl Karel Záruba z Hustířan na renesanční zámek. Stavba byla dokončena roku 1610, dokazuje to dochovaný portál s letopočtem. Zámek je jednopatrová budova s půdorysem ve tvar písmene L a na vstupním portálu jsou také erby rodu Zárubů a Valdštejnů. V roce 1702 spojil František Josef Schönfeld sečské s nasavrckým panstvím a zámek přeměnil na byty. Majitelé se o zámek příliš nestarali a tak chátral. V roce 1949 přešel do vlastnictví státu a dnes je na zámku sídlo městského úřadu (David, 2010; Šimek, 1989).

Slatiňany

Ve Slatiňanech stávala od 13. století tvrz, na jejímž místě vznikla přestavbou kolem roku 1580 trojkřídlá renesanční budova, která tvoří jádro zámku. Významný italský stavitel Ulrico Avostalis, působící u dvora císaře Rudolfa II., dal objektu renesanční podobu. Během třicetileté války byl zámek několikrát zpustošen a prodán v dražbě. V roce 1747 přešlo panství na Auersperky, kteří zámek upravili a přestavěli. Exteriéry zámku dostaly sgrafitovou výzdobu, volutové štíty, vikýře a křídla zámku vytvářela podkovitou dispozici. V první polovině 19. století byl zámek přebudován klasicistně a v polovině 19. století byl objekt upraven do dnešní podoby v romantické novogotice podle projektu Františka Schmoranze a Benedikta Škvora. Většinu interiérů je poznamenána klasicismem, pouze pod západním křídlem se dochovaly gotické sklepy z původní tvrze. Na zámek navazuje anglický park o rozloze 16 hektarů (David, 2010; Nováková, 1999).

Třemošnice

V Třemošnici se poprvé v roce 1564 připomíná tvrz, později rozšířená na renesanční panský dům. Tu dal po roce 1750 přestavět na barokní zámek hrabě Jan Václav Caretto-Millesimo. Podle původního projektu, se na jeho vypracování podílel nejspíše také význačný architekt Jan Santini. Návrhem byla jednopatrová budova obdélníkového půdorysu, v jejímž středu měla být kaple. Realizována byla z původního projektu pouze střední část zámku s kaplí, prostupující obě podlaží budovy připojeným velkým sálem a

postaveno bylo západní křídlo přiléhající ke střední části. Na stavbu východní křídla nedošlo. Nejcennější částí stavby je kaple svaté Anny. Původní tvrz při stavbě zámku zcela zmizela. Po roce 1823 byl pro potřebu lesní správy zámek společně s jeho interiéry nově upraven. Po roce 1948 přešel zámek do vlastnictví státu, jsou v něm byty a také lidová škola umění (David, 2010; Šimek, 1989).

3.3 Příroda

Celou oblast Železných hor původně pokrývaly lesy, zejména bučiny a bukojedliny, méně pak olšiny a ve vyšších polohách smrčiny. V CHKO můžeme na mnoha místech najít zbytky přirozených společenstev, jinak již ale převládají uměle vysazené smrčiny (David, 2010).

Toky, které pramení v Železných horách, jsou krátké a díky krátkosti toku nedochází k jejich velkému znečištění, a tak jsou doposud domovem mnoha organismů, které již ve větších znečištěných řekách nežijí. Některé toky při nedostatku srážek vysychají. V jižní části Železných hor najdeme významné prameny podzemních vod (Dibelková, 2004).

3.3.1 Skalní útvary

Dudychova jeskyně

Jeskyně se nachází 2, 5 kilometru severovýchodně od Proseče v pískovcovém labyrintu Maštálí. Je to jedna z našich nejznámějších pseudokrasových jeskyní, je hluboká asi 20 metrů (David, 2010).

Kaňkovy hory

Kaňkovy hory se rozkládají v okolí zříceniny hradu Lichnice v nadmořské výšce 328 až 559 metrů nad mořem, od roku 1999 jsou chráněny jako národní přírodní rezervace. Hřbet hor protínají dvě hluboké role Zlatého a Lovětínského potoka (David, 2010).

Maštale

Maštale byly v roce 1993 vyhlášeny jako přírodní rezervace. Maštale, zahrnují romantickou oblast kvádrových pískovců na horním toku Novohradky a jsou jediné větší pískovcové skalní město v jižní části východních Čech. Skalní stěny jsou rozčleněny do četných věží a bloků, sledovat na nich můžeme výčnělky, okna, dutiny, římsy, jeskyně a další. Nejznámějšími útvary jsou Kolumbovo vejce, Kazatelna, Betlém. Název Maštale je odvozen od toho, že se sem dříve před nebezpečím ukrývali obyvatelé se svým dobytkem a koňmi (David, 2010).

Na Skalách

Přírodní památku, která byla vyhlášena v roce 1990, najdeme asi 2,5 kilometru západně od Slatiňan. Díky dřívější těžbě křemene a pískovce byly odkryty ukázky geologického vývoje (David, 2010).

Pivnice

Pivnice leží asi 7,5 kilometru východně od Skutče, od roku 1998 je chráněnou přírodní památkou. Rokli tvoří členité kaňonovité údolí se skalním tunelem, jeskyněmi, převisy a vodopádovými stupni na Pivnickém potoce. Soutěska je místy široká jen 60 centimetrů, v jedné z větví je 30 metrů dlouhá jeskyně a v druhé skalní tunel (David, 2010).

Toulovcovy maštale

Toulovcovy maštale jsou nejznámější částí již zmíněné přírodní rezervace Maštale. Najdeme zde až 60 metrů hluboké skalnaté pískovcové role. Vyskytují se zde chráněné druhy živočichů a rostlin (David, 2010).

„Podle pověsti měl v pískovcových roklich ustájené koně rytíř Toulovec. Na tzv. Máselné louce mají být dokonce schované Toulovcovy poklady, které sem loupeživý rytíř svážel až z moravské země. Před trestnou výpravou pak unikl do Budislavských skal a ukryl zde cennosti. Pověsti ale podle všeho Toulovcovi křivdily – ve skutečnosti se jednalo o váženého litomyšlského měšťana“ (David, 2010, s. 262).

3.3.2 Vodní plochy

Vodní nádrž Seč

Vodní nádrž leží v srdci CHKO Železné hory na řece Chrudimce, vybudována byla v letech 1925 až 1934. Nádrž slouží jako ochrana před povodněmi, k vodárenským a také rekreačním účelům. Na březích vznikl nejrozsáhlejší rekreační areál Chrudimska a je také oblíbeným místem rybářů. U osady Hořelec byla v roce 1947 vybudována vyrovnávací nádrž Seč II (Vodná nádrž Seč, 2014).

Vodní nádrž Křižanovice

Nádrž byla vystavěna v letech 1947 až 1953. Původním účelem bylo využívání vodní energie, ale v 60. letech 20. století přišlo další využití, kvalitní voda z Chrudimky začala být využívána k zásobování Chrudimi a Pardubic pitnou vodou (David, 2010).

Vodní nádrž Práčov

Nádrž vznikla za účelem vyrovnání špičky odtoků z Křižanovické přehrady na řece Chrudimce. Někdy je nazývána jako vodní nádrž Křižanovice II. Její součástí je hydroelektrárna a vyrovnávací věž, kam se voda přivádí z výše položené Křižanovické přehrady (Vodní nádrž Práčov, 2011).

4 Metodika práce

První polovina diplomové práce obsahuje teoretickou část, která podává základní informace o oblastech Železných hor a Žďárských vrchů. Dále se zabývá jejich geografii, historií a přírodou. Popisuje nejen hrady, zámky, skalní útvary, vodní plochy, ale také rozhledny a zajímavosti oblastí.

Druhou polovinu tvoří metodická příručka, která je přehledná a systematická. Příručka obsahuje několik částí. První z nich je časová dotace, potřebná pro seznámení a osvojení učiva. Časová dotace je pouze doporučena a je možné si ji upravit podle své potřeby. Druhou částí je cíl, který popisuje, čeho chceme v hodině dosáhnout a žáky naučit. Třetí část slouží k tomu, aby se učitel seznámil s pomůckami, které bude při hodině potřebovat. A jako poslední je organizace hodiny, kde jsou podrobné informace o jednotlivých činnostech.

Organizace obsahuje motivaci, která je vhodná pro nabuzení, aktivizaci a seznámení žáků s obsahem hodiny. Motivace není striktně daná, každý si ji může upravit podle svého. Další činnosti, které organizace obsahuje, popisují vhodnou práci s textem. Jednou variantou je, že žáky s informacemi seznamuje učitel, druhou variantou je práce ve skupince. V hodinách je také použit vedený rozhovor, který úzce souvisí s probíranou látkou a obsahuje otázky, na které by měli žáci znát odpověď.

Poslední činností je vyplnění pracovního listu a jeho následná kontrola. Zde je opět možnost, nechat žáky vyplňovat pracovní list samostatně, ve dvojicích nebo ho vyplňovat společně a žákům pomáhat. Záleží na učiteli, jak se rozhodne. Pokud si je jistý, že žáci zvládnou doplnit pracovní list samostatně, není důvod, být jim nápomocen.

Zaměření hodin a pracovních listů je v některých případech doplněno o další informace. Například, hodina na téma hrady, informuje pouze o některých hradech oblastí. Proto je možné, aby si učitel zvolil hrady jiné. Musí, ale dopředu počítat s tím, že je potřeba upravit pracovní list do hodiny.

Materiál je určen pro žáky 3. – 5. tříd základních škol a je rozdělen do tematických okruhů podle názvů kapitol nebo podkapitol teoretické části. Tematické okruhy nejsou přesně ohraničeny doporučeným ročníkem, ale měly by být na 1. stupni využitelné podle potřeby učitele a vzájemně se propojovat. Většina okruhů obsahuje pracovní listy s metodickým popisem.

Při jednotlivých hodinách žáci hodně pracují s textem. Myslím si, že pokud si text přečtou sami, ať už ve skupince nebo samostatně, zapamatují si více, než když se s teorií seznamují prostřednictvím výkladu učitele. Na základě toho, by pro ně neměl být problém vyplnit pracovní listy, které jsou součástí metodické příručky.

Při tvorbě pracovních listů jsem se snažila využít zejména svých nápadů a zkušeností, ale inspirovala jsem se také na metodickém portálu RVP pro výuku prvouky, přírodovědy a vlastivědy. Pracovní listy jsem tvořila tak, aby byly v kontextu s teoretickou částí, a zároveň jsem chtěla, aby obsahovaly, podle mého názoru, důležité informace o České republice, které by měl každý žák znát.

Metodická příručka obsahuje také dvě motivace, které jsou vhodným didaktickým materiálem k nabuzení a seznámení žáků s obsahem hodiny.

5 Metodická příručka

Metodická příručka je rozdělena do tematických okruhů podle názvů kapitol a podkapitol teoretické části. Jednotlivé okruhy obsahují časovou dotaci, cíl, pomůcky a také organizaci hodiny. Na základě práce s textem v hodině, ve většině případů, navazuje vyplnění pracovního listu a zároveň je to zopakování učiva a ukončení celé hodiny.

5.1 Žďárské vrchy a Železné hory

Časová dotace: 1 vyučovací hodina.

Cíl: Získat základní informace o Žďárských vrších a Železných horách. Orientovat se na mapě. Vědět, co je to chráněná krajinná oblast a jak se v ní chovat.

Pomůcky: Nástěnná mapa, mapa do dvojice, text, pracovní list č. 1.

Organizace:

1. Motivace

Učitel žákům ukáže slepou mapu se zvýrazněnými Žďárskými vrchy a Železnými horami. Rozhovor o tom, jestli ví, jaká oblast je označena, jestli o této oblasti někdy slyšeli nebo ji navštívili, apod.

Další možnost ukázky slepé mapy je, mapu vytisknout a dát ji žákům do dvojic.

2. Práce s textem

Rozdělení žáků do 4 skupin, následné rozdělení textu, který se týká Žďárských vrchů nebo Železných hor. Úkolem žáků je ve skupince text přečíst, rozebrat ho a pokusit se vlastními slovy něco o oblasti říci svým spolužákům. Text budou mít vždy 2 skupinky stejný, proto se mohou vzájemně doplnit.

Následně si mohou skupiny texty vyměnit, aby měli všichni možnost přečíst si oba dva texty.

3. Práce s mapou

Ukázání Žďárských vrchů a Železných hor na mapě. Rozhovor o tom, co to znamená CHKO a ukážeme si tuto oblast na mapě.

Žákům dáváme úkoly typu: *Porovnej pomocí mapy oblast Žďárských vrchů a Železných hor. Ukaž na mapě hranici CHKO.*

4. Práce ve dvojici

Žáci si budou ve dvojici pracovat s mapou. Vzájemně si budou dávat úkoly toho, co mají na mapě, přesněji ve Žďárských vrších a Železných horách, najít.

5. Vyplnění a následná kontrola pracovního listu.

Pracovní list číslo 1 - Žďárské vrchy a Železné hory

1. Vyber z možností a doplň do textu.

VYSOČINA ŽDÁRSKÉ VRCHY UPROSTŘED MORAVOU
 ZELENYM SRDCEM ČECHAMI RUDNÉHO BOHATSTVÍ
ČERNÝM ČESKOMORAVSKÉ VRCHOVINY SEVERNÍM POHOŘÍ

_____ jsou součástí Českomoravské vrchoviny, která se rozkládá podél bývalé zemské hranice mezi _____ a _____. Prochází zde evropské rozvodí mezi _____ a _____ mořem. Žďárské vrchy patří do oblasti často zvané _____, ta je díky ekologicky nejzachovalejší oblasti u nás nazývána _____ České republiky.

Železné hory jsou _____ vybíhající z rozsáhlého masivu _____ a leží téměř _____ České republiky. Se svými 600 až 668 metry nad mořem jsou nevysoké pohoří. Svůj název získaly podle velkého _____, které se v této oblasti nacházelo a těžilo.

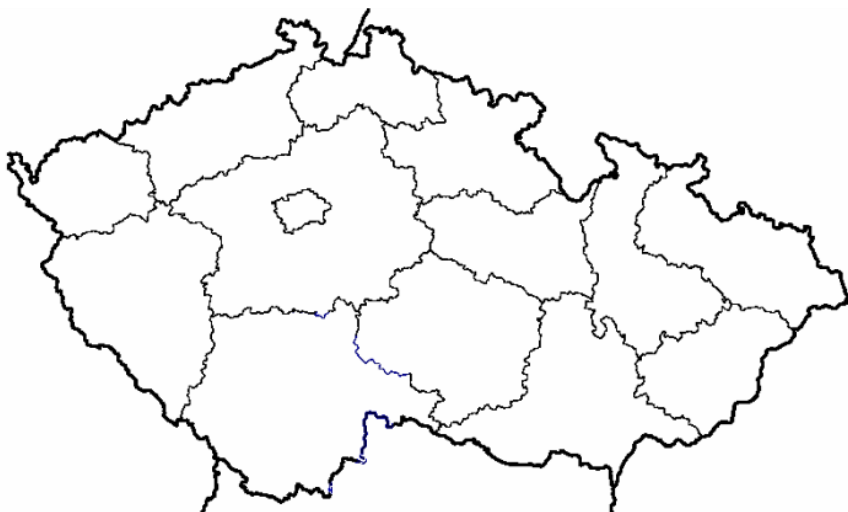
2. Odpověz na otázky.

Víš, co znamená zkratka CHKO?

Co je úkolem CHKO?

Která CHKO patří k největším oblastem v České republice?

3. Označ ve slepé mapě modrou pastelkou, kde se přibližně nacházejí Žďárské vrchy a zelenou pastelkou Železné hory.

Která oblast je svou rozlohou větší?

Označ na mapě hlavní město České republiky. Jak se nazývá?

Dokážeš pomocí mapy říci, kolik máme krajů a víš které?

4. Odhal, na území kterých okresů se rozkládají Žďárské vrchy.

VITYSVA _____

ICHMURD _____

ČAVŮLHÍKV ORDB _____

ÁDŽR AND OUZÁVSA _____

5.2 Rozhledny Žďárských vrchů a Železných hor

Časová dotace: 1 vyučovací hodina.

Cíl: Seznámit s rozhlednami v daných oblastech. Dokázat vyjádřit svůj názor. Pracovat ve skupince.

Pomůcky: Texty s rozhlednami, materiál pro stavbu rozhledny (papír, špejle, provázky, drátky, kamínky a další).

Organizace:

1. Motivace

Vedený rozhovor učitele s žáky. Učitel pokládá otázky typu: *Jezdíte s rodiči na výlety? Navštívili jste někdy rozhlednu? Pamatuješ si, jak se rozhledna jmenovala a kde byla?*

Učitel se žáků ptá, jestli vůbec vědí, co je to rozhledna. Na jakém místě se rozhledny staví, jestli můžou být někde v údolí nebo je lepší postavit ji na kopci.

2. Práce s textem

Po třídě budou rozmístěny texty s rozhlednami ze Žďárských vrchů a Železných hor. Žáci budou chodit po třídě a číst si jednotlivé texty. Jejich úkolem bude stoupnout si k rozhledně, která se jim podle textu nejvíce líbí. Následně učitel žákům ukáže obrázky jednotlivých rozhleden a zeptá se jich, jestli si rozhlednu takto představovali.

Další varianta práce s textem je, že si učitel sedne s žáky na koberec do kroužku, vybere pouze některé rozhledny, o kterých se budou bavit, a vždy jeden žák text přečte. Učitel se žáků bude ptát na otázky k textu, díky tomu si informace lépe zapamatují.

3. Stavba rozhledny

Na základě ukázek rozhleden mají žáci za úkol pomocí dostupného materiálu sestavit rozhlednu podle své fantazie. Rozdělení žáků do 4 – 5 skupin. Rozhlednu budou následně prezentovat svým spolužákům, vymyslí její název a napíší k ní krátký popis.

4. Presentace rozhledny

Žáci budou po skupinkách prezentovat před třídou svoji rozhlednu. Seznámí spolužáky s jejím názvem a s informacemi o jejích rozhledně, které si předem připravili.

V této hodině žáci nedostanou pracovní list k vyplnění. Hodina je pojata více prakticky než teoreticky, jelikož není pro žáky důležité pamatovat si rozhledny a jejich popis. Cílem hodiny je pracovat a domluvit se ve skupině, zároveň také postavit rozhlednu, která bude stát a držet. Žáci přijdou na to, že není jednoduché rozhlednu postavit a stojí za tím spousta práce.

5.3 Zajímavosti Žďárských vrchů a Železných hor

Časová dotace: 2 vyučovací hodiny.

Cíl: Přiblížit žákům zajímavostmi oblastí. Dokázat říct svůj názor. Vědět, co je v oblastech zajímavé.

Pomůcky: Text o zajímavostech oblastí, motivace č. 1, pracovní list č. 2.

Organizace:

1. Motivace

Vyluštění rébusu. Každý žák dostane list, na kterém je rébus, po jeho vyluštění zjistí, o čem bude dnešní hodina. Nad obrázkem je volné pole, do kterého žáci zapíší, co je na obrázku. Následně budou slova řadit podle abecedy, místo prvního písmene slova, zapíší do tabulky písmeno, které je pod obrázkem. Pomocí toho vznikne tajenka: ZAJÍMAVOST.

2. Vedený rozhovor

Učitel se bude s žáky bavit o tom, jestli ví, co je to zajímavost. Jestli nějakou zajímavost nebo zajímavé místo mají v jejich okolí nebo nějaké zajímavé místo někdy navštívili. Každý žák má jiný názor na to, co je pro ně zajímavé. Cílem je vyvolat diskuzi mezi žáky, chceme, aby každý řekl svůj názor na to, co mu přijde zajímavé.

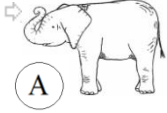

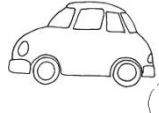

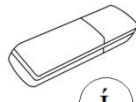

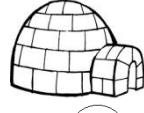

3. Seznámení se zajímavostmi Žďárských vrchů a Železných hor

Učitel žáky seznamuje se zajímavostmi dané oblasti. O každé zajímavosti se učitel se žáky baví, odpovídá jim na jejich dotazy. Aby si žáci lépe představili dané místo, učitel je ukáže na obrázku.

4. Vyplnění pracovního listu a následná kontrola.

Motivace č. 1 - Zajímavosti

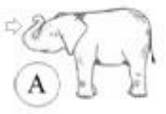

Vylušti rébus a zjisti tajenku:

 A	 A	 Z	 S	 M
 O	 Í	 J	 V	 T

Tajenka:

--	--	--	--	--	--	--	--	--	--

Motivace – Správné řešení

CHOBOT	BOTA	AUTO	MÍČ	HAD
 A	 A	 Z	 S	 M
KOLO	GUMA	DEŠTNÍK	IGLÚ	ZEBRA
 O	 Í	 J	 V	 T

Tajenka:

Z	A	J	Í	M	A	V	O	S	T
---	---	---	---	---	---	---	---	---	---

Pracovní list číslo 2 - Zajímavosti

1. Pamatuješ si, jak se v příběhu říká Lukasově lípě?

Napiš krátce, proč se jí tak říká.

Jak je lípa stará a kde ji najdeme?

2. Jak se jmenuje a kde se nachází kostel, který patří mezi památky UNESCO?

Jaké číslo je pro kostel charakteristický? Víš proč?

3. Co je to skanzen?

Pamatuješ si některé stavby, které jsou na Veselém Kopci?

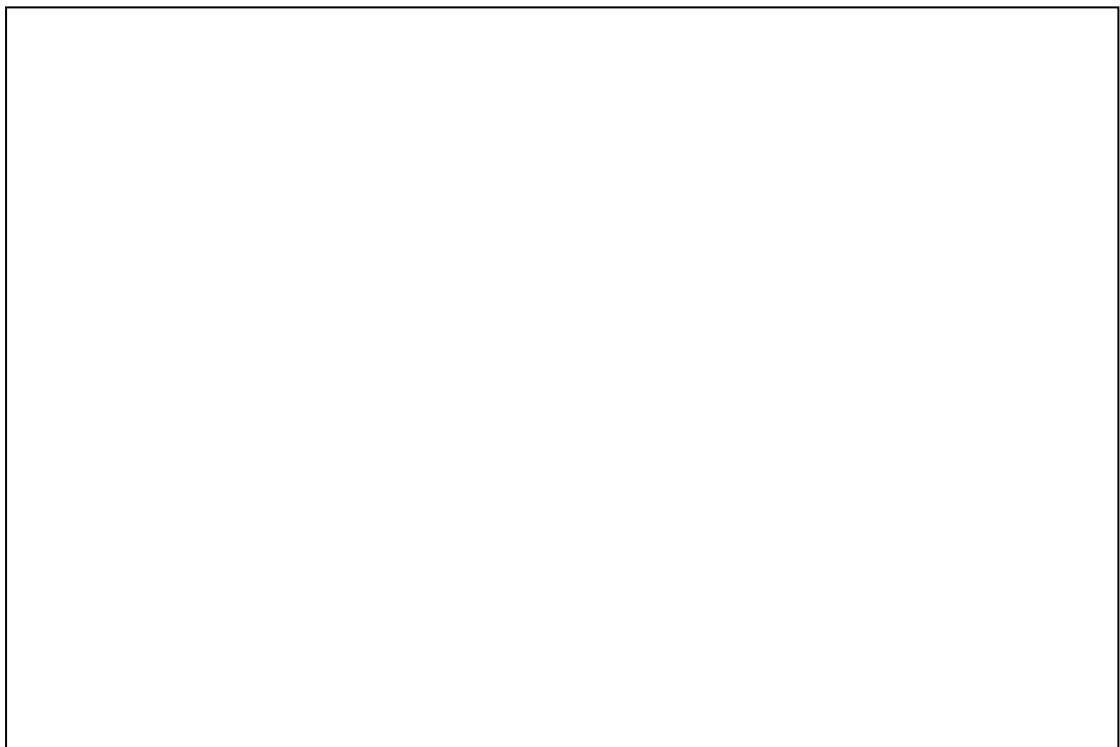
4. Jak se jmenuje pietní místo, kde dříve stávala stejnojmenná osada?

Kdy byla osada vypálena a srovnána se zemí?

5. Co je to oppidum?

6. Ve kterém městě, jsou nejzachovalejší hradby v naší zemi?

Zkus hradby nakreslit:

5.4 Historie Žďárských vrchů a Železných hor

Časová dotace: 2 vyučovací hodiny.

Cíl: Seznámit s historií oblastí. Vědět, kdo byli Keltové. Znat pojmy jako je archeologie nebo archeologické vykopávky.

Pomůcky: Interaktivní tabule, pracovní list č. 3.

Organizace:

1. Motivace

Učitel žákům pustí 4. díl z dějin udatného národa českého, který je o Keltech.

Na video naváže diskuze o Keltech, co vše do naší země přinesli, co uměli, atd.

Ukázka obrázků keltských nástrojů.

2. Seznámení s historií Žďárských vrchů

Učitel žákům vypravuje, jak se v jednotlivých stoletích měnila historie oblasti.

Žáci se mohou, během povídání, zeptat na jakékoliv otázky, které je zajímají.

3. Vedený rozhovor

Vedený rozhovor učitelem, pomocí kterého zjistí, co si žáci pamatují o historii Žďárských vrchů. Učitel pokládá otázky, které souvisejí s pracovním listem.

Žáci si díky tomu zopakují důležité informace a pomůže jim to ve vyplňování pracovního listu.

4. Vyplnění pracovního listu č. 4, 1. část a následná společná kontrola.

5. Seznámení s historií Železných hor.

6. Vedený rozhovor.

7. Vyplnění pracovního listu č. 4, 2. část a následná kontrola.

Další možností hodiny je, že bude učitel žáky seznamovat s historií Žďárských vrchů a Železných hor najednou. Následovat bude vyplnění obou částí pracovního listu a společná kontrola.

Pracovní list číslo 3, 1. část - Historie Žďárských vrchů

1. O historii, jaké oblasti jsme si povídali?

2. Podle čeho získaly Žďárské vrchy svůj název?

3. V jakém období se na území Žďárských vrchů objevovala města?

4. Na jakém místě najdeme pozůstatky pravěkého osídlení?

5. Od roku 1970 jsou Žďárské vrchy chráněnou oblastí. Již jsme se učili, co znamená zkratka CHKO a co je jejím úkolem. Napiš, co víš.

CHKO znamená: _____

Její úkolem je: _____

Pracovní list číslo 3, 2. část - Historie Železných hor

1. Jaký kmen přišel ve 2. století do Železných hor?

2. Pamatuješ si, jaké nástroje lidé z tohoto kmene používali?

Nakresli nějaké:

3. Čím se zabývá archeologie?

Co to jsou archeologické vykopávky?

5.5 Hrady a zříceniny hradů Žďárských vrchů a Železných hor

Časová dotace: 1 vyučovací hodina.

Cíl: Seznámit s hrady a zříceninami hradů. Umět pracovat ve skupince. Vědět, co je to hrad.

Pomůcky: Obrázky, interaktivní tabule, pracovní list č. 4.

Organizace:

1. Motivace

Učitel má pro žáky připravené obrázky rytířů, rytířského brnění, zbraní a dalšího, na obrázky naváže rozhovor.

Učitel se ptá na otázky typu: *Co vše rytíři potřebovali k boji? Kde rytíři pobývali? Víte, co vše tvořilo ochranu hradu? Co je to hrad? Navštívili jste již nějaký hrad? Líbilo se Vám tam? Jaký je největší hrad v České republice?*

2. Práce s textem

Rozdělení žáků do 3 – 4 skupin. Každá skupina dostane stejné texty, úkolem je texty přečíst a povídat si o nich. Následně bude každá skupina prezentovat třídě, co si zapamatovala a přijde ji důležité. Na základě toho učitel žákům ukáže obrázky hradů a zřícenin, o kterých si četli, aby si je dokázali představit. Učitel může žákům pokládat otázky, které jim pomohou při vyplňování pracovního listu.

3. Vyplnění pracovního listu a následná společná kontrola.

Hodina a pracovní list jsou založeny na vybraných hradech a zříceninách hradů Žďárských vrchů a Železných hor. Jmenovitě na hradu Svojanov, Rychmburk a na zříceninách Košumberk, Lichnice, Oheb, Dalečín a Zubštejn.

Pracovní list číslo 4 - Hrady a zříceniny hradů Žďárských vrchů a Železných hor

1. Spoj čarou, zda se jedná o hrad nebo o zříceninu hradu.

Zubštejn	HRAD	Lichnice
Svojanov	ZŘÍCENINA HRADU	Košumberk
Dalečín		Rychmburk

2. Co je to hrad?

3. Jaký je největší hrad České republiky?

4. Kdo a v jakém roce založil hrad Svojanov?

Kde hrad leží?

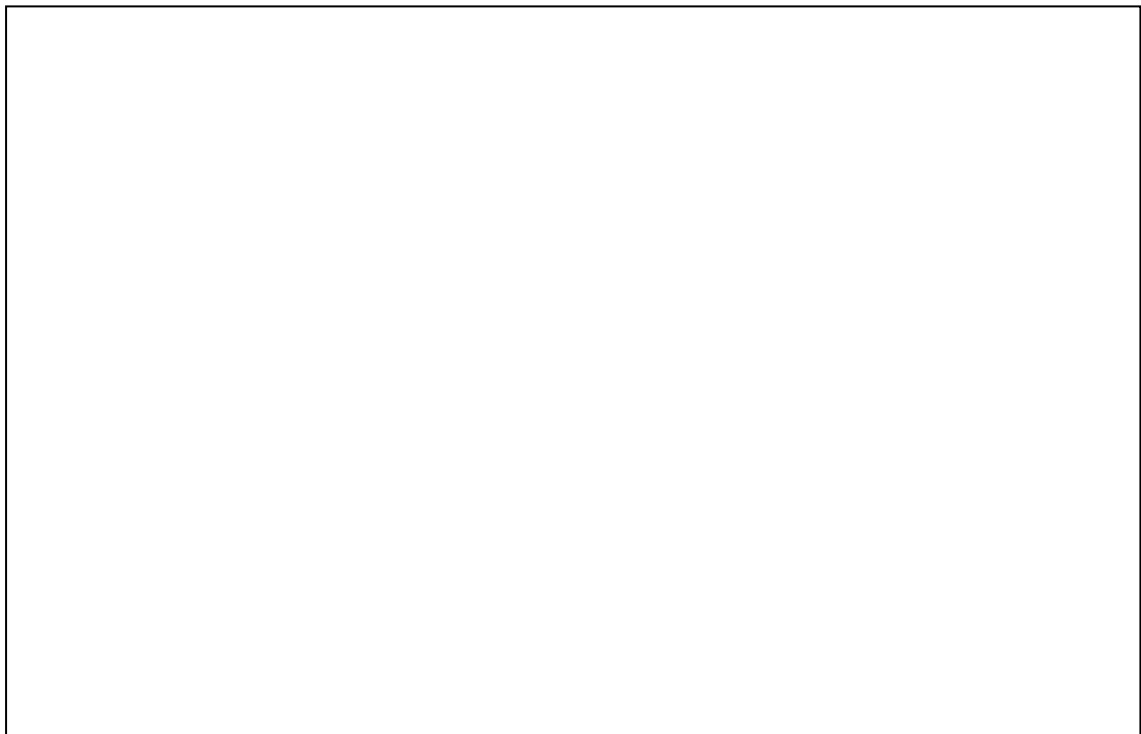
5. Podle čeho získal hrad Rychmburk svůj název?

6. Co to znamená zřícenina hradu?

7. Zřícenina jakého hradu je nejrozsáhlejší zříceninou Vysočiny?

Koho můžeme podle pověsti na zřícenině najít a co hlídají?

8. Na začátku hodiny jsi viděl/a obrázky rytířského brnění. Zkus brnění nakreslit.

9. Podle čeho získal Zubštejn svůj název?

10. Která zřícenina hradu se nachází nedaleko Třemošnice?

5.6 Zámky Žďárských vrchů a Železných hor

Časová dotace: 1 vyučovací hodina.

Cíl: Seznámit se s zámky daných oblastí. Vědět, co je to zámek a za jakým účelem byl stavěn.

Pomůcky: Texty se zámky, pracovní list č. 5.

Organizace:

1. Motivace

Ukázka obrázků dobového oblečení.

Učitel pokládá otázky typu: *Setkali jste se někde s tímto druhem oblečení? Líbí se Vám? Chtěli byste ho nosit? Navštívili jste již nějaký zámek? Co je to zámek?*

2. Práce s textem

Učitel vybere pouze některé zámky, o kterých se bude s žáky bavit. Jeden žák přečte text, na základě textu se bude učitel žáků ptát na otázky. Učitel pokládá otázky tak, aby díky nim žáci lépe vyplnili pracovní list. Následuje ukázka obrázků zámků, o kterých si povídali.

3. Vyplnění a kontrola pracovního listu.

Hodina a pracovní list jsou založeny na vybraných zámcích Žďárských vrchů a Železných hor. Přesněji na zámku Bystré, Karlštejn, Nové Hrady a na zámku Žďár nad Sázavou.

Pracovní list číslo 5 - Zámky Žďárských vrchů a Železných hor

1. Za jakým účelem byl stavěn zámek?

2. Jeden ze zámku se jmenuje stejně jako známý český hrad. Který?

Který český spisovatel se inspiroval k napsání hry Lucerna výše zmíněným zámekem?

3. V jakém městě stojí zámek, na jehož místě byl původně klášter?

4. Jaký zámek leží nedaleko skalních Maštálí?

5. Nakresli a pojmenuj svůj vysněný zámek.

5.7 Příroda Žďárských vrchů a Železných hor

Časová dotace: 1 vyučovací hodina.

Cíl: Poznat přírodu Žďárských vrchů a Železných hor. Vědět, jak se chovat v přírodě. Znat jaké řeky pramení ve Žďárských vrších.

Pomůcky: Motivace č. 2, pracovní list č. 6.

Organizace:

1. Motivace

Vyluštění tajenky. Každý žák dostane tajenku, po jejím vyluštění zjistí, o čem bude hodina.

2. Vedený rozhovor

Učitel s žáky vede rozhovor na téma příroda.

Ptá se na otázky typu: *Co je to příroda? Co vše do přírody patří? Máš rád přírodu? Víš, jak se dá příroda chránit? Co nesmíme v přírodě dělat? Co je to ochrana přírody a k čemu je dobrá?*

3. Seznámení s přírodou oblasti.

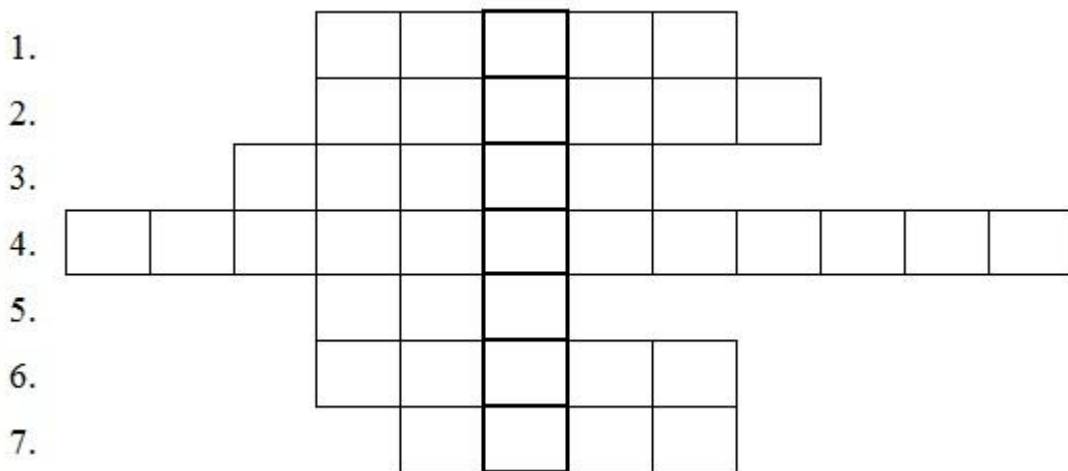
Učitel žáky na základě vyprávění seznamuje s přírodou oblasti Žďárských vrchů a Železných hor.

4. Vyplnění pracovního listu.

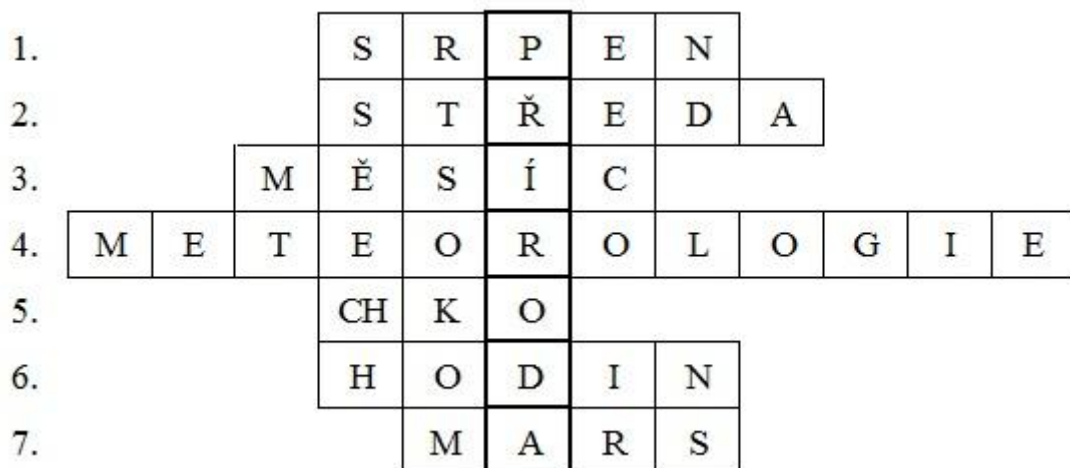
Motivace č. 2 - Příroda

Vylušti křížovku a zjisti tajenku:

1. Osmý měsíc roku.
2. Třetí den pracovního týdne.
3. Jediná přirozená družice Země.
4. Věda, která se zabývá počasím.
5. Zkratka chráněné krajinné oblasti.
6. Den má 24 _____ ?
7. Čtvrtá planeta sluneční soustavy.

Motivace – Správné řešení

Pracovní list číslo 6 - Příroda Žďárských vrchů a Železných hor

1. Čím se zabývá ochrana přírody?

2. Co nesmíš v přírodě dělat?

3. Jak se říká vyerodovaným skalním útvarům?

4. Zjisti, jaké jsou nejznámější vyerodované skalní útvary Žďárských vrchů.

TĚDEV SLAK

TYŘIČ CEAPLI

KÁNSLÍMA LASKÁ

SŮKAVTI

5. Jaké řeky pramení ve Žďárských vrších?

6. Do jakých moří odtéká voda ze Žďárských vrchů?

7. Vyber z možností a doplň do textu.

SRÁŽEK

ORGANISMŮ

CHKO

PRAMENY

TOKY

KRÁTKÉ

ZNEČIŠTĚNÍ

LESY

SPOLEČENSTEV

Celou oblast Železných hor původně pokrývaly _____, zejména bučiny a bukojedliny, méně pak olšiny a ve vyšších polohách smrčiny. V _____ můžeme na mnoha místech najít zbytky přirozených _____, jinak již ale převládají uměle vysazené smrčiny.

_____, které pramení v Železných horách, jsou _____ a díky krátkosti toku nedochází k jejich velkému _____, a tak jsou doposud domovem mnoha _____, které již ve větších znečištěných řekách nežijí. Některé toky při nedostatku _____ vysychají. V jižní části Železných hor najdeme významné _____ podzemních vod.

5.8 Skalní útvary Žďárských vrchů a Železných hor

Časová dotace: 1 vyučovací hodina.

Cíl: Seznámit se skalními útvary oblastí. Vědět, co je to skalní útvar a jak vypadá.

Pomůcky: Texty se skalními útvary, interaktivní tabule.

Organizace:

1. Motivace

Učitel žákům pustí video, na jehož začátku jsou skalní útvary. Žáci se na video podívají, učitel se následně bude žáků ptát, co na videu viděli.

Video: <https://www.youtube.com/watch?v=uISDL-fOsMA>

2. Rozhovor s žáky

Po motivaci následuje rozhovor na téma skalní útvary. Učitel se s žáky bude bavit o tom, jestli někdy nějaký skalní útvar viděli, jestli chodí s rodiči na výlety, apod.

3. Ukázka skalních útvarů

Učitel postupně ukazuje jednotlivé skalní útvary na obrázcích a žáky seznamuje s informacemi o nich.

Při hodině je možné vybrat pouze některé skalní útvary, kterými se bude hodina zabývat. Pracovní list pro tuto hodinu není k dispozici, není potřeba, aby žáci uměli vyjmenovat jednotlivé skalní útvary v daných oblastech.

5.9 Vodní plochy Žďárských vrchů a Železných hor

Časová dotace: 1 vyučovací hodina.

Cíl: Přiblížit žákům vodní plochy oblastí. Umět se orientovat na mapě. Znáť pojmy jako je rybník, vodní nádrž, apod.

Pomůcky: Nástěnná mapa ČR, mapa ČR pro každého žáka, texty s vodními plochami, pracovní list č. 7.

Organizace:

1. Motivace

Hledání vodních ploch na mapě po celé České republice. Žáci vodní plochu najdou, přečtou její název a ukážou ji na mapě celé třídě. Následně učitel žáky navede, aby hledali vodní plochy pouze v oblasti Žďárských vrchů a Železných hor. Oblast si nejdříve ukážou na mapě.

2. Práce s mapou

Žáci dostanou texty s vodními plochami. Jejich úkolem bude si texty přečíst a najít všechny vodní plochy na mapě. Následně žáci seřadí vodní plochy pomocí mapy podle rozlohy, od největší po nejmenší.

3. Práce s textem

Žáci si nechají texty s vodní nádrží Vír, vodní nádrží Pilsko, rybníkem Velké Dářko a vodní nádrží Seč, zbylé texty odevzdají.

Četba textů, učitel pokládá otázky typu: *Co je to vodní nádrž? Co je to rybník? Co to znamená, že byla nádrž stavěna jako protipovodňová? Jaké znáš další elektrárny?*

Opět může učitel žákům pokládat takové otázky, díky kterým se jim bude lépe vyplňovat pracovní list.

4. Vyplnění pracovního listu a společná kontrola

Pracovní list obsahuje pouze vodní plochy, se kterými žáci pracovali při práci s textem.

Pracovní list číslo 7 - Vodní plochy Žďárských vrchů a Železných hor

1. Co je to vodní nádrž a k čemu slouží?

2. Jaká je největší vodní plocha Žďárských vrchů?

3. Největší rybník Českomoravské vrchoviny je?

4. Kde a na jaké řece leží vodní nádrž Seč?

5. Co je to rybník?

6. Napiš, jaké vodní plochy ČR si pamatuješ ze začátku hodiny.

5.10 Prameny řek Žďárských vrchů

Časová dotace: 1 vyučovací hodina.

Cíl: Naučit žáky prameny řek Žďárských vrchů. Umět se orientovat na mapě. Vědět, co je to pramen řeky.

Pomůcky: Interaktivní tabule, texty s prameny řek, mapy do dvojice, nástěnná mapa, pracovní list č. 8.

Organizace:

1. Motivace

Část skladby Vltava od Bedřicha Smetany.

Učitel pokládá otázky typu: *Znáš tuto skladbu? Už jsi někdy slyšel? Co ti skladba připomínala?*

Na základě rozhovoru následuje opětovný poslech skladby, přičemž učitel žáky upozorňuje na jednotlivé pasáže (např. klidná řeka, peřeje).

2. Práce ve dvojicích

Žáci dostanou do dvojice texty s prameny řek. Texty si společně přečtou, řeky a jejich prameny si najdou na mapě.

3. Vedený rozhovor

Učitel vede rozhovor se žáky o textech, které dostali k přečtení. Učitel pokládá otázky typu: *Co je to pramen řeky? Našli jste na mapě všechny řeky?*

4. Vyplnění pracovního listu.

Při vyplňování pracovního listu necháme ve třídě nástěnnou mapu České republiky. Žákům pomůže při plnění úkolu č. 5.

Pracovní list číslo 8 - Prameny řek Žďárských vrchů

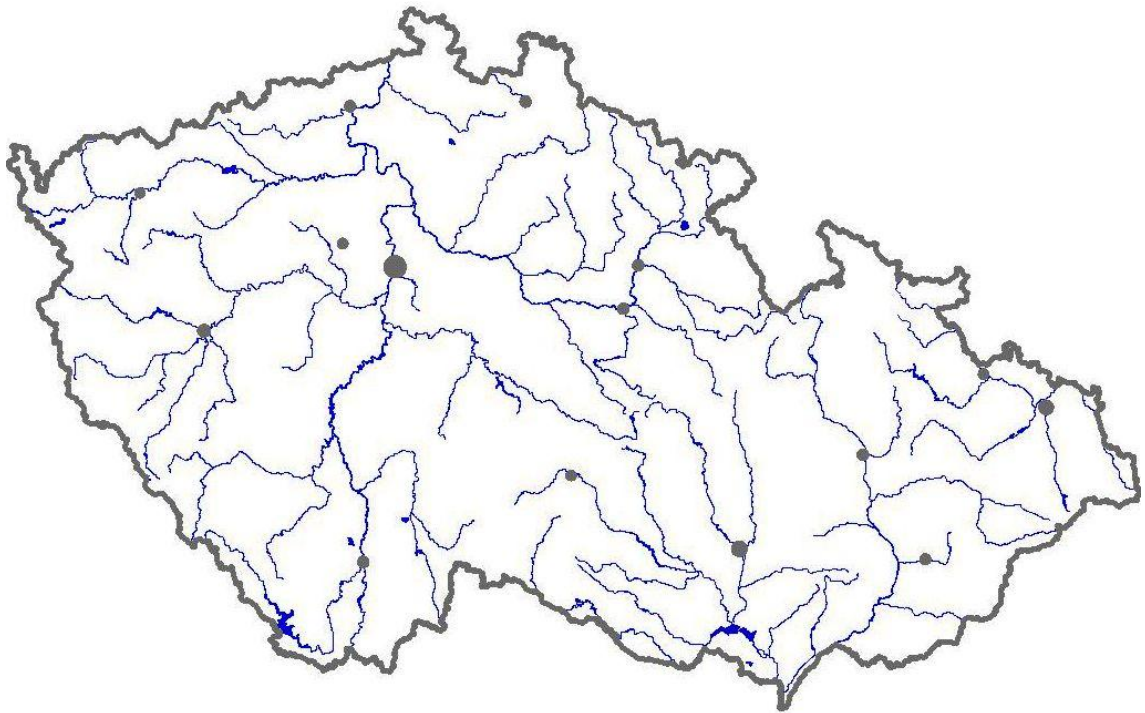
1. Co je to pramen řeky?

2. Jaká je nejdelší řeka České republiky?

3. Napiš, která řeka je nejkrásnější řekou Vysočiny.

4. Která řeka je přítokem Labe u Pardubic?

5. Označ pomocí mapy řeku Svratku, Sázavu, Oslavu, Doubravu a Chrudimku.

6. Může mít řeka více pramenů než jeden?

7. Jaká řeka pramenící ve Žďárských vrších je nejdelší?

6 Reflexe

Praktickou část své diplomové práce jsem ověřovala na Základní škole Na Lukách v Poličce. K této škole mám blízký vztah, jelikož jsem ji i já sama navštěvovala jako žák a během studií na vysoké škole, jsem zde vykonávala převážnou část mé praxe.

Během souvislé praxe jsem učila ve 3. třídě u paní učitelky, která shodou okolností učila na 1. stupni ZŠ i mne. Poprosila jsem ji, zda bych mohla v hodinách učit podle mnou vytvořené metodické příručky. Z počátku jsem se obávala, jak žáci přijmou látku, která nekoresponduje s jejich učebnicemi a sešity. Žáci ale hodiny uvítali, jelikož se při nich naučili něco nového, dozvěděli se spoustu informací a zajímavostí z jejich okolí a neseseděli pouze v lavicích. Většinu žáků jsem znala již z dřívějšího působení na této škole, takže nebyl problém, se žákům co nejvíce přiblížit a navázat s nimi bližší kontakt.

Co se týče samotných hodin, obávala jsem, jestli během nich stihnu všechny aktivity, které jsem si naplánovala. V naší profesi je velmi důležitá improvizace a i já jsem ji během hodin potřebovala. Některé aktivity žákům trvaly delší čas, některé naopak kratší. V průběhu všech hodin jsem se žáků ptala na otázky, které souvisely s textem nebo pouze s daným tématem. Žáci se vždy snažili odpovídat, i když jejich odpověď nebyla správná. Já jsem žáky upozorňovala na to, že se tuto látku zrovna učíme a ne všichni si vše hned pamatují nebo dokonce znají.

Při vytváření pracovních listů jsem se snažila pokládat otázky, které by byly pro žáky srozumitelné a zároveň splňovaly formální stránku. Jelikož jsem metodickou příručku učila pouze ve 3. třídě, musím říci, že žáci pracovní listy zvládali vyplňovat sami nebo s mojí malou pomocí. Někteří šikovnější žáci ani nepotřebovali více vysvětlovat otázky a dokázali na ně sami a správně odpovídat. U některých žáků jsem se setkala s odporem při vyplňování pracovních listů, jelikož je to nebavilo nebo při výkladu nedávali pozor a následně si téměř nic nepamatovali. Já jsem se, ale vždy snažila, během výkladu nebo i po něm, žákům pokládat takové otázky, které jim pomůžou při vyplňování pracovních listů a vždy jsem žáky upozorňovala na to, aby si zrovna tuto odpověď zapamatovali.

Ke dvěma hodinám z metodické příručky jsem nevytvořila pracovní listy, jelikož tato dvě témata nepokládám za nejdůležitější. Hodinu se skalními útvary jsem pojala pouze

jako ukázkou obrázků s informacemi o nich. Nemyslím si, že by žáci měli o jednotlivých útvarech vědět podrobné informace a byla to spíše hodina, při které jsem žákům ukázala přírodní zajímavosti, které v daných oblastech mohou najít. Další hodinou bez pracovního listu, byla hodina, při které se žáci seznamovali s rozhlednami oblastí. Po seznámení žáků s vybranými rozhlednami, jsem jim ukázala jejich fotografie na interaktivní tabuli. Další úkol pro žáky bylo ve skupinách postavit rozhlednu. Žákům jsem řekla, že si na chvíli zahrají na architekty a stavitele a jejich úkolem bude postavit rozhlednu, dát jí jméno a napsat krátký popis o ní. Žáci se tohoto úkolu zhostili s velkým nadšením a na obrázcích níže jsou jejich výsledky.

Celkový pocit z ověřování pracovních listů a organizace hodin mám dobrý. Jak jsem již psala, hodiny jsem ověřovala pouze ve 3. ročníku, myslím si proto, že by je starší žáci zvládali snáze a možná i bez mé pomoci. Naopak pro mladší žáky by byl materiál náročný. Myslím si, že je tento metodický materiál pro učitele dobře využitelný při výuce prvouky, přírodovědy a vlastivědy. Každý učitel si může jednotlivé hodiny a také pracovní listy přizpůsobit věkové skupině žáků, probírané látce nebo vlastní potřebě.

7 Závěr

Diplomová práce pro mne byla bezpochyby cennou a zároveň přínosnou zkušeností, ze které budu čerpat ve své budoucí profesi. Naučila jsem se díky ní vytvářet metodický materiál, který je využitelný na prvním stupni základních škol. Zároveň mne obohatila o nové poznatky z oblasti Železných hor a Žďárských vrchů, které jsou místem plným nedotčené přírody, kulturního a přírodního dědictví.

Diplomová práce s názvem *Za poznáním Železných hor a Žďárských vrchů* je složena ze dvou částí – teoretické a praktické. Teoretická část je rozdělena do dvou hlavních kapitol, které podávají základní informace o oblasti Železných hor a Žďárských vrchů. Jednotlivé kapitoly dále seznamují s geografíí, historií a přírodou oblastí.

Praktická část je tvořena pracovními listy pro žáky 3. – 5. ročníku základních škol, které slouží k upevnění a procvičení získaného učiva v předmětech prvouka, přírodověda a vlastivěda. Jednotlivým pracovním listům předchází metodika práce, která obsahuje cíl hodiny, organizaci výuky s podrobnými informacemi, obsahující formu práce a také vhodnou motivaci.

Hlavním cílem mé diplomové práce bylo vytvořit metodický materiál, který by obsahoval soubor pracovních postupů a didaktického materiálu, pomocí kterého by mohli učitelé předat svým žákům učivo a dojít k jeho zapamatování, upevnění a osvojení.

Na závěr bych chtěla říci, že jsem se snažila v teoretické části obsáhnout, co nejvíce informací o hradech, zámcích, skalních útvarech a dalších zajímavostech oblastí. Při psaní mé diplomové práce jsem neobjevila ucelenou publikaci, která by obsahovala historické, přírodní a kulturní zajímavosti Železných hor a Žďárských vrchů. Byla bych ráda, kdyby tato práce sloužila jako souhrn všech důležitých informací a zároveň posloužila učitelům při výuce prvouky, přírodovědy a vlastivědy na prvním stupni základních škol.

8 Seznam použitých zdrojů

BALÁK, Ivan a kol. (2003). *Národní parky a chráněné krajinné oblasti*. Praha: Olympia. ISBN 80-703-3808-3.

BĚLAŠKA, Petr (2008). *Žďárské vrchy: [pěší turistické trasy]*. Třebíč: Akcent. ISBN 978-807-2684-960.

BRODESSER, Slavomír (2003). *Jak plynul čas podél řeky Svratky: o proměnách řeky, krajiny a lidských sídel podél ní od Žákovy hory po Pavlovské vrchy*. Brno: Moravské zemské muzeum. ISBN 80-702-8207-X.

ČÍŽEK, Jiří a kol. (1986). *Hrady a zámky v Čechách*. Praha: Olympia.

DAVID, Petr; SOUKUP, Vladimír a kol. (2004). *Žďárské vrchy*. Praha: S & D. ISBN 80-86050-60-7.

DAVID, Petr; SOUKUP, Vladimír (2009). *Velká turistická encyklopedie: Vysočina*. Praha: Knižní klub. ISBN 978-80-242-2580-7.

DAVID, Petr; SOUKUP, Vladimír (2010). *Velká turistická encyklopedie: Pardubický kraj*. Praha: Knižní klub. ISBN 978-80-242-2972-0.

DIBELKOVÁ, Irena (2004). *Železné hory*. Praha: Olympia. ISBN 80-7033-8835-0.

DOBIÁŠ, Josef (2000). *Jimramov: turistické vycházky po okolí*. Tišnov: Sursum. ISBN 80-857-9975-8.

DOUCEK, Jan a kol. (2013). *Geoprůvodce – Speciální průvodce po geoparku Železné hory*. Chrudim: Vodní zdroje. ISBN 978-80-87883-03-7.

GLOSER, Jaroslav (2003). *Polička – městem krok za krokem*. Praha: Argo. ISBN 80-7203-552-5.

HOSÁK, Ladislav; ZEMKA Metoděj a kol. (1981). *Hrady, zámky a tvrze v Čechách, na Moravě a ve Slezsku: I Jižní Morava*. Praha: Svoboda.

JURMAN, Hynek (1999). *Žďársko: turisticko-vlastivědný průvodce obcemi a jejich okolím*. Tišnov: Sursum. ISBN 80-857-9951-0.

Keltské oppidum. Nasavrky [online]. [cit. 2014-11-15] Dostupné z: <http://www.nasavrky.cz/script/main.php?ac=stranka&id=39&menu=39>

Kolektiv pracovníků Správy CHKO Železné hory. (2001). *Chráněná krajinná oblast Železné hory*. Ústí nad Orlicí: Grantis. ISBN 80-902400-5-4.

KUNC, Vladimír (2006). *Žďárské vrchy - klenot Vysočiny*. Havlíčkův Brod: Video-foto-Kunc. ISBN 80-239-8175-7.

LESCHINGER, Martin; VÍTEK, Jan (2011). *Východní Čechy a okolí: nejkrásnější výlety*. Ústí nad Orlicí: Flétna. ISBN 978-80-903652-8-5.

Malinská skála. Zdarskevrchy.ochranaprirody [online]. 2014 [cit. 2014-10-11] Dostupné z: <http://zdarskevrchy.ochranaprirody.cz/zakladni-udaje-o-chko/zvlaste-chranena-uzemi/prirodni-pamatka-malinska-skala/>

Matějovský rybník. E-vysocina [online]. 2012 [cit. 2014-11-14] Dostupné z: <http://www.e-vysocina.cz/cgi-bin/macro.file/vysocina.mbr/PAMATKY?firma=Z0000118>

Městské gotické opevnění. Cmbpolicka [online]. 2009-2015 [cit. 2015-01-10] Dostupné z: <http://www.cbmpolicka.cz/cz/expozice/mestske-hradby>

NOVÁK, Zdeněk; NOVÁKOVÁ, Marcela (1998). *Zříceniny hradu: výšinných, skalních, vodních*. Praha: Olympia. ISBN 80-7033-491-6.

NOVÁKOVÁ, Marcela; SCHEINPFLUGOVÁ, Soňa (1999). *Hrady a zámky v Čechách, na Moravě, ve Slezsku*. Praha: Olympia. ISBN 80-7033-563-7.

PERGLER, Jan (2004). *Kraj Vysočina*. Praha: Kartografie. ISBN 80-701-1735-4.

PEŠA, Vladimír (2002). *České hrady: kapesní ilustrovaný průvodce: Severní, Východní a Střední Čechy, Českosaské Švýcarsko, Kladsko*. Praha: Argo. ISBN 80-7203-434-0.

Rozhledna Bára II. Rozhlednovymrajem [online]. 9. 9. 2011 [cit. 2014-10-25] Dostupné z: <http://www.rozhlednovymrajem.cz/bara-ii/>

Rozhledna Barborka. Rozhlednovymrajem [online]. 9. 9. 2011 [cit. 2014-10-25] Dostupné z: <http://www.rozhlednovymrajem.cz/barborka/>

Rozhledna Borůvka. Mastale [online]. 1. 3. 2013 [cit. 2014-10-25] Dostupné z: <http://www.mastale.cz/cs/stranka/rozhledna-boruvka>

Rozhledna Jahůdka. Rozhlednovymrajem [online]. 9. 9. 2011 [cit. 2014-10-25] Dostupné z: <http://www.rozhlednovymrajem.cz/jahudka/>

Rozhledna Karasín. Karasín [online]. 2013 [cit. 2014-10-25] Dostupné z: <http://www.karasin.cz/rozhledna-karasin/>

Rozhledna Na Chlumu. Rozhlednovymrajem [online]. 23. 3. 2014 [cit. 2014-10-25] Dostupné z: <http://www.rozhlednovymrajem.cz/na-chlumu/>

Rozhledna na Zuberském kopci. TrhovaKamenice [online]. 2014 [cit. 2014-10-25] Dostupné z: <http://www.trhovakamenice.cz/rozhledna/>

Rozhledna Terežka. Mastale [online]. 1. 3. 2013 [cit. 2014-10-25] Dostupné z: <http://www.mastale.cz/cs/stranka/rozhledna-terezka>

Rozhledna Vojtěchov. Rozhlednovymrajem [online]. 9. 9. 2011 [cit. 2014-10-25] Dostupné z: <http://www.rozhlednovymrajem.cz/vojtechov/>

Rybenské Perničky. Zdarskevrchy.ochranaprirody [online]. 2014 [cit. 2014-10-11] Dostupné z: <http://zdarskevrchy.ochranaprirody.cz/zvlaste-chranena-uzemi/prirodni-pamatka-rybenske-pernicky/>

Rybník Velké Dářko. E-vysocina [online]. 2012 [cit. 2014-11-14] Dostupné z: <http://www.e-vysocina.cz/cgi-bin/macro.file/vysocina.mbr/PAMATKY?firma=Z0000024>

Řeka Doubrava. E-vysocina [online]. 2012 [cit. 2014-11-14] Dostupné z: <http://www.e-vysocina.cz/cgi-bin/macro.file/vysocina.mbr/PAMATKY?firma=Z0000069>

Řeka Chrudimka. E-vysocina [online]. 2012 [cit. 2014-11-14] Dostupné z: <http://www.e-vysocina.cz/cgi-bin/macro.file/vysocina.mbr/PAMATKY?firma=Z0000120>

Řeka Oslava. E-vysocina [online]. 2012 [cit. 2014-11-14] Dostupné z: <http://www.e-vysocina.cz/cgi-bin/macro.file/vysocina.mbr/PAMATKY?firma=Z0000137>

Řeka Sázava. E-vysocina [online]. 2012 [cit. 2014-11-14] Dostupné z: <http://www.e-vysocina.cz/cgi-bin/macro.file/vysocina.mbr/PAMATKY?firma=Z0000022>

Řeka Svatka. E-vysocina [online]. 2012 [cit. 2014-11-14] Dostupné z: <http://www.e-vysocina.cz/cgi-bin/macro.file/vysocina.mbr/PAMATKY?firma=Z0000026>

SÁBLÍK, Jan (2002). *Českomoravská vrchovina: 50 vybraných turistických tras po Českomoravské vrchovině*. Praha: Freytag. ISBN 80-731-6034-X.

Svratecko-křetínský trojúhelník (2000). Taurus.

ŠIMEK, Tomáš a kol. (1989). *Hrady, zámky a tvrze v Čechách, na Moravě a ve Slezsku: VI Východní Čechy*. Praha: Svoboda.

TOUFAR, Pavel (2010). *[Sedm] divů Česka*. Praha: Albatros Media. ISBN 978-80-7404-048-1.

Toulovcova rozhledna. Mastale [online]. 1. 3. 2013 [cit. 2014-10-25] Dostupné z: <http://www.mastale.cz/cs/stranka/toulovcova-rozhledna>

Veselský rybník. E-vysocina [online]. 2012 [cit. 2014-11-14] Dostupné z: <http://www.e-vysocina.cz/cgi-bin/macro.file/vysocina.mbr/PAMATKY?firma=Z0000117>

Veselý Kopec. Vesely-kopec [online]. 13. 11. 2014 [cit. 2014-11-14] Dostupné z: <http://www.vesely-kopec.eu/historie/vesely-kopec/>

Vodní nádrž Pilsko. E-vysocina [online]. 2012 [cit. 2014-11-14] Dostupné z: <http://www.e-vysocina.cz/cgi-bin/macro.file/vysocina.mbr/PAMATKY?firma=Z0000016>

Vodní nádrž Práčov. Zelen-hory [online]. 2011 [cit. 2014-11-14] Dostupné z: http://zelezne-hory.aspone.cz/z_horyz9.htm

Vodní nádrž Seč. Sec.ceskehory [online]. 2014 [cit. 2014-11-14] Dostupné z: <http://sec.ceskehory.cz/>

Vodní nádrž Vír. E-vysocina [online]. 2012 [cit. 2014-11-14] Dostupné z: <http://www.e-vysocina.cz/cgi-bin/macro.file/vysocina.mbr/PAMATKY?firma=Z0000029>

Zámeček Klokočov. Zamecek-klokocov [online]. [cit. 2014-10-4] Dostupné z: <http://zamecek-klokocov.cz/>

Zámek Žďár nad Sázavou. Zamekzdar [online]. 2010 [cit. 2014-11-14] Dostupné z: <http://www.zamekzdar.cz/129-historie-klastera.aspx?sid=50&lid=131>

Zámek Žďár nad Sázavou. Zamekzdar [online]. 2011 [cit. 2014-11-14] Dostupné z: <http://www.zdarns.cz/o-meste/zamek.asp>

Zelená hora. Zdarns [online]. 2011 [cit. 2014-11-15] Dostupné z: <http://www.zdarns.cz/o-meste/zelena-hora.asp>

Žďárské vrchy (1994). Praha: Kartografie. ISBN 80-701-1334-0.

Železné hory. Ceskehory [online]. 1999-2014 [cit. 2014-11-29] Dostupné z: <http://www.ceskehory.cz/vrchovina/pruvodce-zelezne-hory.html>

9 Seznam použitých obrázků

Slepá mapa (http://www.gyvolgova.cz/pk/zemepis/foltova/slepa_mapa_cr_admin.png).

Auto (<http://www.i-creative.cz/2012/04/03/auta-omalovanky-k-vytisknuti/>).

Bota (<http://cz.clipartlogo.com/free/cartoon-sneaker.html>).

Deštník (<http://www.predskolaci.cz/pocasi/8211>).

Guma

(http://wiki.rvp.cz/index.php?title=Kabinet/0.0.0.Kliparty/P%C5%99edm%C4%9Bty/skolni_potreby).

Had (<http://www.i-creative.cz/author/terezka/page/63/>).

Slon (<http://krejdom.blog.cz/rubrika/kresli>).

Kolo (<http://www.i-creative.cz/2012/03/27/jizdni-kola-omalovanky/>).

Míč (<http://www.predskolaci.cz/malujeme-cislice/7382>).

Iglú (<http://www.kompost.8u.cz/wp-content/uploads/2013/12/iglu.gif>).

Zebra (<http://www.indexdata.com/zebra>).

Slepá mapa prameny řek (<http://www.zemepis.com/images/slmapy/reky3.jpg>).